

Kommittédirektiv

Uppbyggnad och samordning av ett
utvecklingsprogram för bygg-, fastighets-
och anläggningssektorn

Dir.
2004:138

Beslut vid regeringssammanträde den 7 oktober 2004.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild byggsamordnare tillkallas för att tillsammans med företrädare för bygg-, fastighets- och anläggningssektorn bygga upp och samordna ett utvecklingsprogram för sektorn.

Samordnaren skall stödja och samordna utvecklingen av bedömningskriterier och nyckeltal för att mäta framsteg i respektive delsektor, initiera och utvärdera demonstrationsprojekt samt dela ut utmärkelser till särskilt framstående projekt. Samordnaren skall beakta och samordna pågående aktiviteter och initiativ som finns inom sektorn, till den del det gagnar helheten. Samordnaren får ta andra initiativ och involvera nya intressenter som kan gynna en utveckling och utvärdering av sektorn så länge dessa ligger i linje med regeringens politik och initiativen inte överlappar någon myndighets arbetsuppgifter.

Byggsamordnaren skall senast den 1 juni 2005 respektive den 1 mars 2006 lämna delredovisningar till Regeringskansliet (Finansdepartementet och Miljödepartementet). Av delredovisningarna skall det framgå vilka initiativ som tagits inom programmet, vilka erfarenheter som gjorts, sektorns delaktighet samt planerade aktiviteter.

Byggsamordnaren skall senast den 1 december 2007 lämna en slutredovisning av sitt uppdrag till Regeringskansliet (Finansdepartementet och Miljödepartementet).

Bakgrund

Det är en samhällsangelägenhet att byggsektorn fungerar optimalt. Begreppet *byggsektorn* innefattar här i vid mening all verksamhet som direkt bidrar vid uppförande, ändring eller förvaltning av byggnader, vägar och andra anläggningar. Om en bransch av byggsektorns storlek inte gör sitt bästa, påverkar det hela samhällsutvecklingen negativt. Det påverkar således inte bara företagen och deras anställda utan såväl samhället som helhet som varje enskild samhällsmedborgare. I slutänden drabbas konsumenten. Det är därför av nationellt intresse att ta fram ett program för hur den svenska byggsektorn kan utvecklas och stärkas.

Byggkommissionen har i sitt betänkande Skärpning Gubbar! (SOU 2002:115) konstaterat att byggsektorn i vid bemärkelse totalt ger arbete åt omkring 450 000 personer eller drygt 10 procent av samtliga sysselsatta i Sverige. Det innebär att byggsektorn från sysselsättningssynpunkt är den näst största näringen i landet efter vårdsektorn. Det är således en sektor med stor betydelse för samhället och samhällsekonomin.

Byggsektorn och dess förutsättningar har förändrats avsevärt under de senaste 20–30 åren. Miljonprogrammet ledde till ett storskaligt byggande som gynnade framväxten av stora och starka entreprenadföretag. Fastighetskrisen och den djupa lågkonjunkturen under 1990-talet ledde till att bostadsbyggandet i princip upphörde. Det påskyndade utvecklingen mot färre och större byggföretag på marknaden. Byggherrerollen förändrades också i betydande grad. Framför allt innebar det system med produktionskostnadsbelåning som infördes 1979 att de allmännyttiga bostadsbolagen upphörde att bygga i egen regi och övergick till att i första hand förvalta det som byggs. Som en följd av detta förlorade bostadsföretagen den kunskap om byggande som krävs för att med ett gott resultat upphandla konsulttjänster och byggentreprenader. En liknande utveckling skedde bland de stora statliga byggherrarna. År 1993 delades t.ex. Byggnadsstyrelsens samlade beställarkompetens upp och överfördes till ett antal olika företag och myndigheter.

Sammantaget framträder en bild av en sektor där branschstrukturen leder till ett svagt konkurrenstryck bl.a. på grund av hög koncentration, vertikal integration och starka inslag av korsvis ägande i kombination med en rad problem, såsom svag importkonkurrens och inträdesbarriärer. Detta leder till höga priser, svårigheter att påverka utbudet, låg produktivitet, dålig kvalitet och svagt omvandlingstryck. Byggsektorn förefaller också, enligt gjorda undersökningar, vara ett område där svart arbetskraft förekommer i särskilt stor utsträckning. Flera av byggföretagen har dessutom medgivit att de deltagit i kartellsamarbete. Det förstärker mediebilderna av att slarv men också fusk och fiffel utmärker byggsektorn. Denna bild är dock i många enskilda fall missvisande. Det finns många seriösa entreprenörer. Flera byggprojekt från senare tid har resulterat i att goda byggnadsverk har producerats till låga kostnader och varit utformade så att de utifrån aktuell kunskap också kan förväntas ge låga livscykelkostnader. Det som utmärker dessa projekt är starka byggherrar som utifrån en mångårig erfarenhet utformat produktionsförutsättningarna, medvetet delat upp entreprenaderna, påverkat materialvalen, funnit nya distributionsvägar för byggmaterial och installationsprodukter och förtljöande följt produktionen genom en aktiv egen kontroll.

Ett bestående intryck av Bygghörkommissionens arbete är också att aktörerna i de flesta fall ställer sig bakom problembeskrivningarna, men i regel inte anser sig ha någon roll att spela när det gäller problemens uppkomst eller lösning. Det är också tydligt att en extremt ojämn könsfördelning i byggsektorn leder till vad aktörerna kallar en "machokultur" vilket ytterligare kan förstärka den redan ojämna fördelning som finns. Attraktiviteten i sektorn är i högsta grad avgörande för dess utveckling och då är snedfördelningar av t.ex. kön, ålder och etnicitet en begränsande faktor. Utbildningsnivån är delvis låg i förhållande till andra områden. Dessutom framträder ett introvert synsätt på den egna rollen och på omvärldens förväntningar, som leder till defensiva attityder och en risk för avskärmning från samhället och de värderingar som råder där. Detta bidrar sammantaget, och i kombination med konkurrensförhållandena, till bristande omvandlingstryck, förändrings-

obenägenhet, revirtänkande, oförmåga att ta till sig ny kunskap och i förlängningen till kvalitetsbrister samt till priser som är högre än de borde vara.

Problem i byggsektorn är inte en specifikt svensk företeelse. Flera europeiska länder har liknande erfarenheter och utvecklingstendenser. Olika utredningar har tillsatts och mer eller mindre omfattande åtgärder vidtagits, med skiftande resultat. Bygghögskolekommitténs betänkande lämnar flera förslag till åtgärder för att komma till rätta med dagens situation.

Ett förslag är att utreda hur ett program för utveckling av svensk byggindustri kan utformas med det brittiska projektet *Rethinking Construction* som förebild. Bygghögskolekommittén konstaterar att byggandet i många länder, inte minst inom EU-området, har liknande problem som den svenska byggsektorn. Bland annat i Storbritannien har man arbetat aktivt och med ett samlat grepp för att förbättra situationen. Arbetet har varit framgångsrikt. Bygghögskolekommittén anser att den brittiska modellen kan tillämpas också i Sverige. Byggsektorns problem har sannolikt vuxit fram under lång tid. Även om kraftfulla åtgärder vidtas kan man förutse att det också kommer att ta tid att förbättra byggsektorns funktionssätt. Av särskilt intresse är resultaten av aktörernas egna åtgärder.

Remissvar på Skärpning Gubbar!

Flertalet av de remissinstanser som lämnade synpunkter på betänkandet, bl.a. *Statens fastighetsverk*, anser att kommitténs betänkande i sin helhet är en värdefull genomlysning av problemområden inom byggsektorn. *NCC AB* anser att kommitténs kritik är befogad och att det behövs en förändring i branschen. Det finns flera remissinstanser som vill ha ett utvecklingsprogram för svensk byggindustri. *Akademiska Hus AB* tillstyrker idén. Ett angreppssätt kan vara att genomföra programmet som en framsyn (skapa en vision, definiera mätbara mål och genomföra konkreta åtgärder som sedan följs upp) enligt den väl beprövade modellen från de nyss genomförda projekten Teknisk Framsyn och EnergiFramsyn. *BYSAM (Byggmaterialindustrierna)* påpekar att ett utvecklings-

arbete bör göras i nära samverkan med näringslivets alla intressenter inom bygg- och förvaltningssektorn och inte enbart av reglerande och berörda myndigheter. *Byggherreföreningen* tillstyrker förslaget och anser att frågan om deltagande i ett reformarbete i högsta grad är en angelägenhet för branschens aktörer. *Fortifikationsverket* ställer sig positivt till att formerna för utvecklingen av byggindustrin utreds. Oavsett vilket organ som svarar för utredningen är det dock mycket väsentligt att man i detta utredningsarbete samverkar med sektorns olika aktörer och att den organisation för utveckling som föreslås verkligen ges en bred förankring inom byggsektorn. *Chalmers tekniska högskola* anser att studien av sektorn med dess uppbyggnad, processer och intressentberoenden rimligen bör göras i samverkan med företrädare för forskningsområdet inom tekniska högskolor och med stöd av forskningsresultat som redan föreligger inom området. Arbetet bör drivas med inriktning på att iscensätta en ny byggprocess med stark kundinriktning. *Täby kommun* stöder förslaget men anser det viktigare att branschens aktörer ges möjlighet och stimuleras till egna förbättringar inom de problemområden som upptas i betänkandet.

Pågående initiativ

Betänkandet *Skärpning Gubbar!* har bidragit till den självkritiska diskussion som förts inom sektorn och lett till att initiativ tagits från olika aktörer i syfte att förbättra situationen. Dessa nya initiativ och tidigare pågående initiativ inom sektorn har flera olika fokus. Här följer en uppräknig av de mest tongivande initiativen och dess inriktning.

Boverkets Byggekostnadsforum riktar in sitt arbete på produktionskostnader. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Byggsektorns innovationscentrum (BIC) samverkar i sådana forsknings- och utvecklingsfrågor som är centrala för byggsektorn. Två utlysningar har hittills genomförts. Denna samverkan har resulterat i bra forskningsprojekt som också är samfinansierade med branschen. Rådet för byggkvalitet (BQR) fokuserar på att

stärka kvalitetsutvecklingen inom byggande och förvaltning, Vägverket och Banverket har fokus på förnyelse av anläggningsbranschen (FIA). Competitive Building inriktar sig på konkurrenskraft och effektivisering. Dialogprojektet Bygga, bo och förvalta för framtiden betonar helhetssyn, livscykelperspektiv och hållbar utveckling med fokus på ekologisk hållbarhet. Inom projektet genomförs också ett nationellt kompetensutvecklingsprogram om hållbar utveckling av bygg- och fastighetssektorn. Rådet för arkitektur, form och design har till uppgift att bl.a. bredda och stärka intresset för arkitektur, form och design. Byggsektorns kretsloppsråd har fokus på miljöfrågor, Verket för näringslivsutveckling (NUTEK) har givit stöd till projektet Att bygga utifrån barns behov, Samverkansforum för statliga byggherrar och förvaltare riktar in sig på frågor om kompetensutveckling av byggherrar och förvaltare, Byggkommissionen (den av Sveriges Byggindustrier tillsatta) fokuserade på företagsförnyelse och medarbetarutveckling. HSB Plattform och Agent for change (Skanska) är exempel på initiativ som tagits av enskilda företag. I Danmark finns ett Byggeriets Evaluerings Center som skall främja byggandets kvalitet och effektivitet.

Svensk Teknik och Design (STD) och Svenska Väg- och Vattenbyggares Riksförbund har under det senaste året organiserat konferenser runt om i landet och därvid fört en dialog med byggsektorns aktörer om förändringsbehov och förändringsmöjligheter. Liknande initiativ har tagits av Sveriges Arkitekter, Fastighetsägarna Sverige och flera av landets större tekniska högskolor och universitet. Kungliga ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) har utarbetat ett förslag till en ByggFramsyn. Det är angeläget att ta till vara den kunskap och erfarenhet som kommit fram i dessa olika sammanhang och att involvera berörda parter.

Det pågår också ett flertal olika initiativ för att förbättra konkurrensen inom sektorn. De berör bl.a. handelsutbyte mellan Norden, Baltikum och Polen, de offentliga beställarnas roll och hur konkurrensaspekter skall kunna vägas in i bedömningar enligt plan- och bygglagen. I rapporten *Mer trä i byggandet* (Ds 2004:01) påpekas behovet av samordning mellan olika aktörer

och intressenter för att påverka konkurrenssituationen och påskynda utvecklingen av sektorn. EG-kommissionen har i ett meddelande presenterat en handlingsplan om förbättrad konkurrenskraft i byggsektorn och tillsammans med medlemsländerna och byggsektorn bl.a. utarbetat en agenda ”Competitiveness of the Construction Industry – An Agenda for Sustainable Construction in Europe”.

Behov av en byggsamordnare

De olika initiativ som tagits från olika håll det senaste året visar att det finns en stark vilja till en förändring hos olika intressenter i sektorn som exempelvis producenter, projektörer, förvaltare, intresseorganisationer och statliga myndigheter. Situationen har därför förbättrats genom att medvetenheten kring sektorns situation har höjts. Det har medfört att fokus nu till större del är inriktat på sektorns möjligheter i stället för dess hinder. Denna positiva utveckling är viktig att underhålla och stödja.

Regeringen gav den 11 december 2003 Boverket i uppdrag (Fi2003/6439) att låta genomföra en förstudie till ett framtidsinriktat projekt inom bygg-, fastighets- och anläggningssektorn. Uppdraget har redovisats i rapporten Utvecklingsprogram för bygg-, fastighets- och anläggningssektorn, ett program för hur en långsiktig förbättring av bygg-, fastighets- och anläggningssektorns attraktivitet, konkurrenskraft, kompetens och lönsamhet kan byggas upp, organiseras och genomföras. Rapporten har sammanställts efter samråd med ett stort antal företrädare för olika intressen i sektorn alltifrån projektering, produktion, förvaltning, renovering/ombyggnad, rivning, forskning och utbildning till berörda statliga myndigheter.

Regeringen anser att ett program för ökad kvalitet, kompetens, konkurrens och attraktivitet i bygg-, fastighets- och anläggningssektorn bör byggas upp och samordnas. Staten och kommunerna har ett intresse, som stora beställare och förvaltare av olika byggnader och anläggningar, av en effektiv och kundanpassad byggsektor. Riksdagen har också slagit fast att

staten på ett föredömligt sätt skall behandla kvalitetsfrågor i samband med byggande, inredande och upphandling. Det privata näringslivet är sammantaget också en betydande beställare och förvaltare inom sektorn och har också behov av en effektiv och kundanpassad sektor. Behovet av ett program bekräftas även av det nästan enhetliga instämmandet som remissinstanserna gav till den problembeskrivning som Bygghögskolekommitténs betänkande redovisade. Det är därför rimligt att den offentliga sektorn tillsammans med övriga intressenter gör en gemensam insats för att öka kvalitet, kompetens, konkurrens och attraktivitet i bygg-, fastighets- och anläggningssektorn. Den gemensamma insatsen kan innefatta såväl arbetsinsatser som direkt finansiering av tillkommande initiativ eller övergripande kostnader för genomförande av programmet.

Uppdraget

En särskild byggsamordnare tillkallas för att tillsammans med företrädare för såväl stora som små aktörer inom bygg-, fastighets- och anläggningssektorn bygga upp och samordna ett utvecklingsprogram för sektorn.

Samordnaren skall beakta och samordna de ovan nämnda pågående aktiviteterna och initiativen tillsammans med pågående och kommande forsknings- och utvecklingsinitiativ inom bygg-, fastighets- och anläggningssektorn, till den del det gagnar helheten.

Samordnaren skall stödja och samordna utvecklingen av bedömningskriterier och nyckeltal för att mäta framsteg i respektive delsektor, initiera och utvärdera demonstrationsprojekt samt dela ut utmärkelser till särskilt framstående projekt. Samordnaren skall samverka med Boverkets Bygghögskolekostnadsforum i arbetet med demonstrationsprojekt. Samordnaren får ta andra initiativ och involvera nya intressenter som kan gynna en utveckling och utvärdering av sektorn så länge dessa ligger i linje med regeringens politik och initiativen inte överlappar någon myndighets arbetsuppgifter.

Samordnaren skall inom programmet beakta konkurrens-situationen inom sektorn samt verka för att konkurrensen stärks. Samordnaren skall också beakta handeln med omvärlden liksom det gällande nationella och EG-rättsliga regelverket.

Samordnaren skall även beakta den ojämna fördelningen (kön, ålder, etnicitet m.m.) som råder bland anställda inom sektorn och inom programmet verka för att en mer jämn fördelning kan komma till stånd.

Samordnaren skall verka för att kunskapsuppbyggnad och erfarenhetsåterföring får en roll inom programmet då en starkt bidragande orsak till byggsektorns problem är att befintlig kunskap inte används.

Samordnaren skall utgå från miljökvalitetsmålen, målen för folkhälsa, arkitektur, form och design samt konsumentperspektiv i programmet.

Samordnaren skall söka en nära samverkan med näringslivet, berörda myndigheter, pågående utredningar inom området samt organisationer och ta hänsyn till de förutsättningar som råder, så att programmet får en bred förankring inom sektorn och stimulerar dess aktörer till egna förbättringar.

Programmet kan innefatta initiativ som slutförs efter programtidens slut den 1 oktober 2007. Slutförande av sådana initiativ faller dock utanför kommitténs uppdrag. Regeringen anser att sektorns aktörer efter programtidens slut bör ansvara för det fortsatta utvecklingsarbetet.

Programmet skall stå på en gemensam strukturell och finansiell plattform, men bör skilja på bygg-, fastighets- och anläggningssektorerna. Samordnaren bör överväga om en undergruppering på delsektorerna bostadsbyggande och övrigt byggande skall göras. Samordnaren skall se till att utbyte av erfarenhet mellan delsektorerna sker för att finna synergieffekter och medverka till att helhetssyn och livscykelperspektiv beaktas.

Tidsplan för arbetet, delredovisning, finansiering m.m.

Regeringen är beredd att bidra ekonomiskt med samma summa som övriga aktörer med anknytning till bygg-, fastighets- och

anläggningssektorerna är villiga att bidra med genom arbets- och/eller finansieringsinsatser, upp till ett belopp av två miljoner kronor per år i tre års tid för att bygga upp och samordna ett program för utveckling och utvärdering av sektorn. Detta gäller under förutsättning att riksdagen efter förslag i budgetpropositionen för 2005 (prop. 2004/05:1) anslår erforderliga medel.

Byggsamordnaren skall senast den 1 juni 2005 respektive den 1 mars 2006 lämna delredovisningar av uppdraget till Regeringskansliet (Finansdepartementet och Miljödepartementet). Av delredovisningarna skall framgå vilka initiativ som tagits inom programmet, vilka erfarenheter som gjorts, sektorns finansiella och operationella delaktighet samt planerade aktiviteter.

Byggsamordnaren skall samråda med och fortlöpande redovisa resultaten av sitt uppdrag till en referensgrupp i Regeringskansliet.

Byggsamordnaren skall senast den 1 december 2007 lämna en slutredovisning av sitt uppdrag till Regeringskansliet (Finansdepartementet och Miljödepartementet).

(Finansdepartementet)

2005-10-11

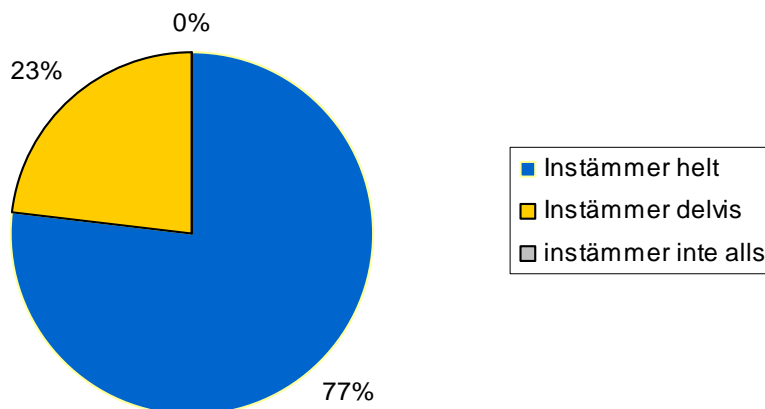
Bygghjälpen

Fi 2004:15

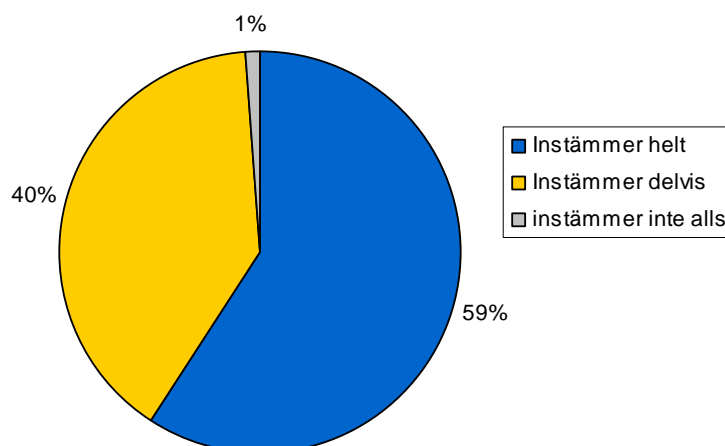
Bästa/bäste Förbättringsagent!

Tack för din medverkan i den enkät som vi skickade ut om innehållet i utvecklingsprogrammet, Utmärkt! Samhällsbyggnad. Vi är i Bygghjälpen mycket glada över både svarsfrekvens, det smickrande resultatet och alla värdefulla synpunkter som många av er lämnat. Resultatet av de fasta svarsalternativen ser ut så här.

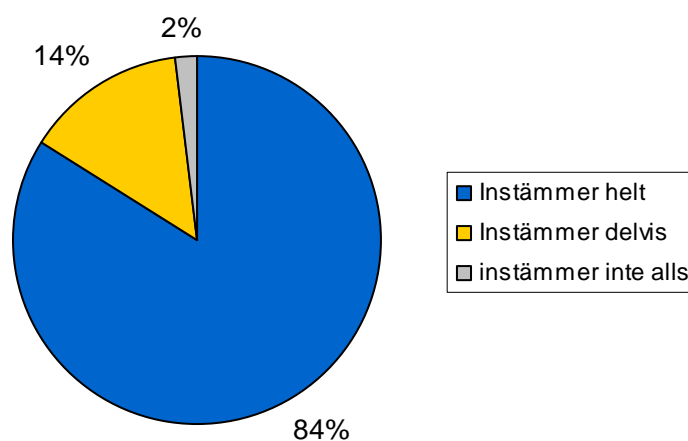
Fråga 1. Utvecklingsprogrammet innehåller tre fokusområden; Tidiga skeden, Industriella processer och Livscykeleekonomi. Instämmer du i att det är de tre viktigaste områdena att fokusera på? Bra (77 %), Instämmer delvis (23 %) och Instämmer inte alls (0 %).

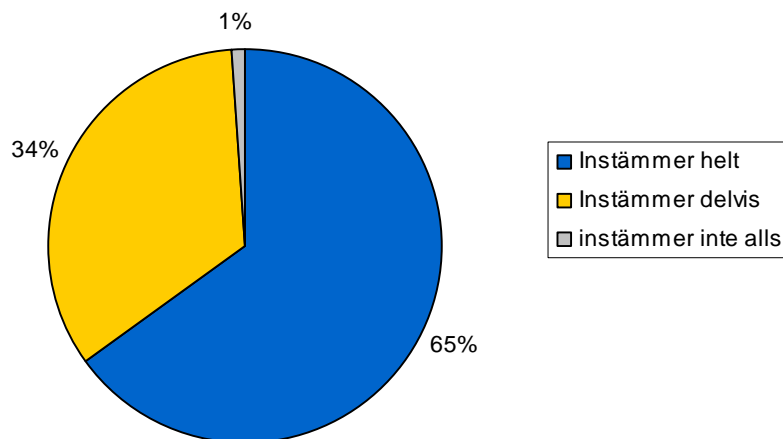
Fråga 3. Utvecklingsarbetet kommer att genomföras på tre fronter. Det är Forskning och utveckling, Utbildning samt Förbättringsprogram och inspirationsprojekt. Bygghögskolekommittén föreslår bl.a. att staten och näringslivet tillsammans bildar, Samhällsbyggnadssektorns utvecklingsfond. Anser du att det är rätt att driva förbättringsarbetet på dessa fronter? Instämmer helt (58 %), Instämmer delvis (39 %) och Instämmer inte alls (1 %).

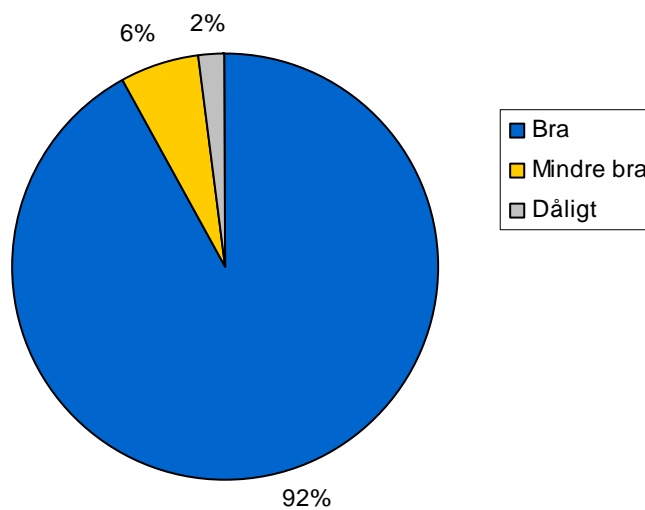
Fråga 6. Bygghögskolekommittén vill också förändra innehållet i gymnasieskolornas byggprogram och komplettera med arbetsplatsnära lärlingsprogram. Vad är din uppfattning om detta? Instämmer helt (84 %), Instämmer delvis (14 %) och Instämmer inte alls (2 %).

Fråga 7. Förbättringsprogram och inspirationsprojekt som redan pågår kommer att vara en stor del av utvecklingsprogrammet. Anser du att detta är ett framgångsrikt arbetssätt? Instämmer helt (65 %), Instämmer delvis (34 %) och Instämmer inte alls (1 %).

Fråga 10. Vad tycker du generellt om utvecklingsprogrammet, Utmärkt! Samhällsbyggnad? Bra (92 %), Mindre bra (6 %) och Dåligt (2 %).

Vi har sammanlagt fått in närmare 100 svar vilket motsvarar en svarsfrekvens på 70 % och många av er har trots en tuff deadline kommit med många konstruktiva förslag som vi nu sammanställer och tar till oss. Vi känner att vi inte bara är på rätt spår utan att vi också har samhällsbyggnadssektorn ”i ryggen” inför det fortsatta arbetet. Programmet är ju ett resultat av ett stort antal inspirerande möten där ni alla har bidragit på olika sätt. Stärkta av ert stöd går vi nu vidare med nästa steg och återkommer inom kort med våra planer för programmet.

Med vänliga hälsningar

Sonny Modig
Nationell Byggsamordnare

Ingvar Andersson
Huvudsekreterare

2005-12-07

Byggkommittén

Fi 2004:15

Avsiktsförklaring

Vi vill som förbättringsagenter i utvecklingsprogrammet Utmärkt!
Samhällsbyggnad aktivt medverka till att skapa en effektiv, lönsam och
attraktiv samhällsbyggnadssektor.

Sverige behöver en effektiv samhällsbyggnadssektor som ger byggherrar,
fastighetsägare och konsumenter mer för pengarna samtidigt som vi bidrar
till att minska landets resurs- och energianvändning.

Det är endast lönsamma och konkurrenskraftiga företag som har råd med
nödvändig kompetens- och produktutveckling som ger prisvärda bostäder,
skolor, vårdlokaler, broar, vägar och järnvägar.

Samhällsbyggnadssektorn behöver också bli mer attraktiv för att kunna
locka till sig kvalificerad arbetskraft där betydligt fler är unga vuxna,
kvinnor och invandrare. Till detta skall vi aktivt medverka.

Karlskrona den 7 december 2005

Sonny Modig
Nationell Byggsamordnare

.....
Namnteckning

.....
Titel och namnförtydligande

.....
Företag/Organisation

www.byggkommitten.se

Undertecknare av Avsiktsförklaring per den 20 februari 2006

ADG Affärsutveckling
Affe i Södertälje
Ahlberg Arkitektur Samhällsstrateg AB
AIX Arkitekter AB
Akademiska Hus AB
Aktinova Företagsutveckling AB
Arcon Arkitektkontor Lund
Arcona
Banverket
Betongindustri AB
Betongteknik i Nacka AB
Betongvaruindustrin
BFAB
BIC - Byggsektorns Innovationscentrum
Blekinge Tekniska Högskola, Programmet för fysisk planering, Gösta Blücher
Bostads AB Mimer
Bostäder i Borås AB
Botrygg Bygg AB
BQR, Rådet för byggkvalitet
Bro & Betong Underhåll AB
Bygg Klokt
Bygganalys AB
Byggcheferna
Byggdialogen Dalarna
ByggherreForum
Byggkonsult Björn Rosengren AB, Björnab
Byggmaterialindustrierna och Industrins Byggmaterialgrupp (IB)
Byggnf. Otto Magnusson AB
Byggtorget - Infodata AB
Carl Bro AB
Chalmers Tekniska Högskola, Centrum för Management i Byggsektorn, Per-Erik Josephson
Chalmers Tekniska Högskola, Inst. för bygg och miljöteknik, Carl-Eric Hagentoft
CLC Installationsconsult AB
Einar Mattsson Byggnads AB
ELU

Formas
Forsen Projekt AB
Fortifikationsverket
Fr Byggmästargruppen AB
Gårdstensbostäder
Göteborgs Egnahems AB
Handikappförbundens Samarbetsorgan, HSO
HBV
Hifab AB
HSB Riksförbund
HWL Arkitekt AB
Hyresgästföreningen
Högskolan i Halmstad
Industriteknik Nord AB
IVF Industriforskning och utveckling AB
Jagvillhabostad.nu
JM AB
Karlshamnsbostäder
Karlskronahem AB
Karlstads Bostads AB
Konsumentverket
Kretsloppsrådet
Kristianstadsbyggen AB
KTH, Brobyggnad, Håkan Sundquist
KTH, Bygg- och fastighetsekonomi, Kurt Psilander
KTH, Industriell ekonomi och organisation, Thomas Westin
KTH, Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad, Björn Hårsman
Luleå tekniska universitet, Arkitektur och infrastruktur, Jan Borgbrant
Luleå tekniska universitet, Industriell produktionsmiljö, Jan Johansson
Luleå tekniska universitet, Träbyggnad, Lars Stehn
Luleå tekniska universitet, Universitetsförvaltningen, Pia Sandvik Wiklund
Lunds Tekniska Högskola, Gunilla Jönsson
Malmö Högskola, John Sandblad
Malmö Högskola, Johnny Kronvall
Martinsons Group AB
Melin Förvaltnings AB
Midroc Property Development AB
MKB
Mölnadsbostäder AB
Nationella träbyggnadsstrategin (N 2004:A)
NCC
Praktiserande Arkitekter i samverkan, PAR
Prefabutveckling i Norden AB / LTH
prime project ab
proDesign
Projektrådgivare i Byggrådets handlingsprogram Utmärkt Bygge
Prolog Bygglogistik AB
Ramböll Sverige AB
Ramunderstaden AB
SABO

Samverkansforum för statliga byggherrar och förvaltare
SBC, Sveriges BostadsrättsCentrum
SBUF, Svenska Byggbranschens utvecklingsfond
Scheiwiller Svensson Arkitektkontor AB - Stockholm
SEKO
SIQ Institutet för kvalitetsutveckling
Skanska Sverige AB
SP Sveriges Provnings- och Forskningsinstitut
Staffanstorps AB
Statens Fastighetsverk
Stiftelsen ARKUS
Stockholms Byggmästareförening
Stockholms Byggmästareförening BF9Kgruppen
Stålbyggnadsinstitutet
Stångåstaden AB
SWECO FFNS (LTU/KTH)
Svedinger Resarch HB
Svensk Byggtjänst
Svensk Handel
Svensk Teknik och Design
Svensk Ventilation
Svenska Bostäder AB
Svenska Fabriksbetongföreningen
Svenska Målareförbundet
Svenska Väg- och vattenbyggares Riksförbund, SVR
Sveriges Arkitekter
Sveriges Kommuner och Landsting
Telgebostäder AB
TMF Trä- och Möbelindustriförbundet
Tyréns AB
Uppsala universitet, Institutet för bostads- och urbanforskning, Bengt Turner
Vasallen AB
Veidekke Bostad AB
White Arkitekter AB
WSP Sverige AB
VVS Tekniska Föreningen
VVS-Fabrikanternas Råd
Vägverket
Zuez Arkitekter AB
Zuez arkitekter AB och PAR AB
Ängelholmshem AB
Öresundsbro Konsortiet

www.byggkommitten.se

Kommunikationsstrategi för utvecklingsprogrammet Utmärkt! Samhällsbyggnad

Machokultur, dålig konkurrens, byggfel och prissamverkan. Under många år har den svenska byggsektorns problem målats upp med mörka penseldrag. Flera statliga utredningar och även byggindustrins egen utredning har slagit fast att här finns mycket i övrigt att önska. Men sedan några år tillbaka kan denna mörka bild ersättas av en ljusare där allt fler vill ta tag i de problem som finns. Det pågår idag många konkreta förbättringsarbeten som handlar om allt från ökad produktivitet och sänkta byggkostnader till ny produktionsteknik och förädling av byggprodukter.

Stora vinster för många

Denna förbättringsvilja fick regeringen att följa industrins önskemål och tillkalla en nationell byggsamordnare som tillsammans med sektorns aktörer ska bygga upp och samordna ett utvecklingsprogram för byggnads, fastighets- och anläggningssektorerna. Det som vi idag kallar för samhällsbyggnadssektorn. Och det finns stora vinster att göra för konsumenter, företag och samhället. Det är bland annat bättre och billigare bostäder, minskad energianvändning, fler jobb, lägre priser och bättre kvalitet.

Samhällsbyggnadssektorn omsätter ca 400 miljarder kronor per år och har närmare 500 000 anställda. När en sådan stor sektor inte presterar på topp då påverkar det hela samhällsekonomin negativt.

Uppdraget att bygga upp och samordna ett utvecklingsprogram för sektorn ska avslutas senast den 1 november 2007 och därefter ska en annan aktör i samhällsbyggnadssektorn ta över ansvaret och driva programmet vidare. Idag bedrivs arbetet i den statliga Byggkommittén som leds av regeringens byggsamordnare.

En grund att stå på

Bygghörkommittén lämnade sin första delrapport till regeringen den 1 juni 2005. Rapporten innehåller en beskrivning av hur arbetet ska organiseras och bedrivas, även om fler initiativ säkert tillkommer under de närmaste åren. Men i denna rapport finns i allt väsentligt det utvecklingsprogram som Bygghörkommittén kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet. (Utmärkt! Samhällsbyggnad, en delrapport från Bygghörkommittén Fi 2004:15, 1 juni 2005).

I den här kommunikationsstrategin beskrivs vilket kommunikativt stöd som utvecklingsprogrammet behöver för att vinna legitimitet och bli framgångsrikt. Strategin är en grund att stå på och kommer säkert att förändras i takt med att programmet utvecklas och fler goda idéer tillkommer.

Utmärkt! Samhällsbyggnad

Det övergripande målet för utvecklingsprogrammet, Utmärkt! Samhällsbyggnad, är en effektiv, lönsam och attraktiv samhällsbyggnadssektor. Effektiv för att byggherrar och konsumenter ska få mer för pengarna, minskad energianvändning och konkurrenskraftiga företag.

Lönsam för att företag ska få råd med nödvändiga investeringar och öka personalens kompetens men målet är också att den ska vara lönsam för konsumenter som behöver prisvärda bostäder och för samhället som finansierar broar, vägar och järnvägar. Attraktiv därför att samhällsbyggnadssektorn behöver kunna locka till sig kvalificerad arbetskraft där betydligt fler är unga vuxna, kvinnor och invandrare.

Tre fokusområden och tre fronter

Utvecklingsprogrammet, Utmärkt! Samhällsbyggnad, innehåller tre fokusområden, tre fronter och ett antal strategiska frågor som programmet och sektorn behöver arbeta med. De tre fokusområden eller tre delar av bygg- och förvaltningsprocessen som programmet i första hand vill arbeta med är; Tidiga skeden, Industriella processer och Livscykelekonomi.

Detta är områden som ett stort antal aktörer i sektorn varit överens om att här gör utvecklingsarbetet mest nytta. Bygghörkommittén vill bedriva arbetet på tre fronter. De tre fronterna är; Forskning och utveckling, Utbildning samt Förbättringsprogram och inspirationsprojekt.

Vi har konstaterat att arbetet med de två första fronterna kommer att ta betydligt längre tid än den front som består av förbättringsprogram och inspirationsprojekt. Det är ett arbete som redan är igång och som kan starta redan nu. Det är också här som vi bedömer att det stora kommunikationsarbetet kommer att bedrivas när resultat och erfarenheter från en lång rad av förbättringsprogram och inspirationsprojekt ska kommuniceras till andra aktörer. De två andra fronterna, Forskning och utveckling samt utbildning handlar i stor utsträckning om lobbyingverksamhet för att sprida kunskap och få acceptans för de förändringar som Bygghälsömyndigheten och aktörerna i samhällsbyggnadssektorn tillsammans vill genomföra.

Strategiska frågor

Det finns också ett antal strategiska frågor i utvecklingsprogrammet som är särskilt viktiga att uppmärksamma, både för programmet och för sektorn. Det handlar om legitimitet, kommunikation, rekrytering och image, vilket är frågor som också har stora inslag av kommunikationsinsatser. Legitimitet rör i första hand utvecklingsprogrammet i sig som kräver en bred förankring i hela samhällsbyggnadssektorn.

Rekrytering är inte minst för näringslivet en fråga om att hitta inte bara tillräckligt många medarbetare utan också tillräckligt många kompetenta medarbetare i framtiden. Image är direkt kopplat till både utbildning, rekrytering och attraktivitet. Framtidens samhällsbyggare vill säkert inte arbeta i en sektor som förknippas med svart arbetskraft, karteller och lönedumpning. De vill som alla andra kunna vara stolta över sitt yrkesval och sin bransch.

Kommunikation som strategiskt ledningsinstrument

Bygghälsömyndighetens kommunikationsstrategi ska stödja utvecklingsprogrammets övergripande mål att bidra till att skapa en effektiv, lönsam och attraktiv samhällsbyggnadssektor.

Det innebär att de aktiviteter som finns i kommunikationsstrategin på ett eller annat sätt ska bidra till att främja det övergripande målet. I praktiken innebär det att kommunikationen t.ex. ska stödja de förbättringsprogram som syftar till att locka fler ungdomar till gymnasieskolornas byggprogram eller till utbildningar på våra tekniska högskolor och universitet. Då bidrar vi i någon mån till att uppnå målet att öka samhällsbyggnadssektorns attraktivitet. Mål går ofta att bryta ner i delmål. I det här

fallet kan kommunikationsinsatserna även beskrivas både som effektmål och som prestationsmål.

Effektmål

Det är vanligt att beskriva effektmål för kommunikationsinsatser som steg i en trappa där varje trappsteg beskriver hur väl man lyckas. Trappans åtta steg ser ut så här.

Först måste målgrupperna (1) exponeras för kommunikationen, (2) ha noterat den, (3) förstått, (4) blivit intresserade, (5) instämt i eller accepterat, (6) vilja vara med och ha mer information, (7) överväga att delta och till sist (8) att göra en aktiv handling.

Det är naturligtvis en dröm att stilla bedja om att alla i alla våra målgrupper skulle klara alla trappsteg. Men trappan beskriver inte bara hur svårt det är att nå ut till en stor publik, den visar också att ”kraven” kan variera beroende på vilken målgrupp det är. I det här arbetet räcker det gott och väl att en del av våra målgrupper klarar steg fyra medan andra som ska vara ambassadörer för utvecklingsprogrammet i sina företag, organisationer och myndigheter måste veta mer om vad som pågår i programmet.

Det är dock tveksamt om det är särskilt berikande att använda sig av effektmål eftersom de per definition kräver att effekten kan mätas. Det kräver i sin tur omfattande undersökningar vilket vi varken har tid eller pengar till. Vi kan naturligtvis sätta målet att vi ska nå 70 % av alla VD:ar i börsnoterade byggföretag men det har vi ingen glädje av om vi inte kan mäta om vi har lyckats. Om vi istället väljer prestationer eller kommunikationsinsatser som mål är det betydligt enklare att mäta även om det egentligen inte säger så mycket om hur målgruppen har reagerat.

Ofta får man mer gå på en allmän magkänsla för att bedöma vad som fungerar och vad man kan avstå ifrån. Det som däremot brukar kunna vara möjligt att kartlägga och därmed få en viss uppfattning om träffbilden är att dokumentera de prestationer som utförs. Det borde tillsammans med det som händer i övrigt i programmet ge en god bild av vilka kommunikationsinsatser som fungerar.

Prestationer som mål

Prestationer som mål innebär att vi dokumenterar antalet besökare på Byggkommitténs webbplats, flest nedladdade filer, antal besök och av vem på konferenser, antal utdelade broschyrer, antal pressklipp i media och så vidare.

Det säger sig självt att det inte räcker med att skicka ut en broschyr och tro att nu är de flesta intresserade av att ta del av erfarenheterna av ett förbättringsprogram. Det krävs många bra budskap i många kanaler, på flera sätt och under lång tid. Och dessutom ska vi inte i det här arbetet underskatta det personliga mötet mellan människor.

Rätt information till rätt målgrupp

Målet med kommunikationsinsatserna för utvecklingsprogrammet bör därför vara att försöka nå varje målgrupp med den information på kommunikationstrappan som de har behov av. Det kan sedan kartläggas genom att dokumentera antalet prestationer.

Målet är i sin tur kopplade till de faser som programmet kommer att befinna sig i. Med detta menar jag att det mycket väl räcker med att flera av våra målgrupper känner till att det finns ett utvecklingsprogram och vem som står bakom samt att de vet var de kan få mer information. Andra målgrupper måste ha betydligt mer information för att vilja ta del av erfarenheter och resultat av förbättringsprogrammen till exempel. Och inte minst veta var de hittar den information de söker vilket kan vara nog så krångligt i en stor sektor med många aktörer och inspirationsprojekt. Här kan säkert Bygghögskommittén spela en viktig roll för att samla länkar och information på en och samma plats.

Målgrupper för utvecklingsprogrammet

Utvecklingsprogrammet har en lång rad av målgrupper. De viktigaste förbättringsagenterna har listats i utvecklingsprogrammet och är mycket viktiga målgrupper men det finns en rad andra som åtminstone måste känna till att arbetet pågår. Om vi använder oss av kommunikationstrappan så ska åtminstone ledningarna i ovanstående företag/intresseorganisationer förutom de allra minsta företagen nå upp till och med steg fyra. De ska veta att programmet finns, förstått innehållet och blivit intresserade av det.

En hel del av de här personerna kommer också att gå vidare till de övre stegen på trappan och t.ex. aktivt arbeta med förbättringsprogram och inspirationsprojekt eller ingå i referensgrupper.

De viktigaste målgrupperna varierar i antal och vi behöver diskutera igenom på vilken nivå vi ska lägga oss och vilken slags information som respektive målgrupp behöver.

- Aktörerna i förbättringsprogrammen
- VD:ar och ledningen i intresseorganisationer
- VD:ar på stora och medelstora byggföretag
- VD:ar i de allmännyttiga bostadsföretagen
- VD:ar och regionchefer i stora och medelstora fastighetsbolag
- GD:ar och platschefer/regionchefer på banverket och Vägverket
- Forsknings- och utvecklingschefer
- Prefekter på tekniska högskolor och universitet
- Tekniska chefer i kommuner, landsting och regioner
- Ledamöter i bostadsutskottet och tjänstemän på departement
- Fackpress
- Nyhetsmedia (dagspress, radio och TV-kanaler)

Övergripande kommunikationsstrategi

Bygghälsan har inte någon stor budget för kommunikationsinsatser och kan inte bygga upp några egna stora kommunikationskanaler. Och det behövs inte heller. En betydligt mer effektiv strategi är att försöka dra nytta av de redan väl etablerade kommunikationskanaler som finns i sektorn. De flesta företag och intresseorganisationer har egna intranet, externa webbplatser, personal- och kundtidningar, nyhetsbrev och andra kommunikationskanaler.

Jag vill därför starta ett samarbete med kommunikations/informationsansvariga där vi får möjlighet att förse dem med nyheter från kommittéarbetet samtidigt som de kan informera oss om vad som t.ex. händer inom olika förbättringsprogram. Nyheter som vi i vår tur kan publicera på olika sätt. Om vi får möjlighet att bygga upp en sådan organisation tror jag att vi kan få maximal effekt i kombination med egna kanaler på de budskap som vi behöver nå ut med.

En informationsansvarig för varje förbättringsprogram

Jag skulle gärna se att varje förbättringsprogram/agent utsåg en kontaktperson/-informationsansvarig om det inte redan finns. Det skulle underlätta den interna kommunikationen. Detta kräver att vi redan under hösten/vintern bjuder in till ett möte med dem och diskuterar samarbetsformer.

Det blir naturligtvis omöjligt att bjuda in alla men vi kan välja ut de viktigaste och sedan informera övriga via brev och följa upp med telefonsamtal. De kommunikationskanaler som kan bli aktuella på företag, myndigheter, intresseorganisationer med flera är bland annat de här.

- Intranet
- Externa webbplatser
- Personal- och kundtidningar
- Nyhetsbrev
- Fackpress (där företag och intresseorganisationer är avsändare)
- Nyhetsmedia (där företag och intresseorganisationer är avsändare)

Våra egna kommunikationskanaler

Om vi lyckas etablera ett bra samarbete med våra förbättringsagenter kan vi få tillgång till ett virtuellt rum på deras webbplats och/eller en direktlänk till vår egen webbplats.

- Logotype (Utmärkt! Samhällsbyggnad, Utmärkt! Anläggning etc.)
- Broschyr om Utmärkt! Samhällsbyggnad
- Bygghögskolans egen webbplats, Utmärkt! Samhällsbyggnad
- Intranet (på företag/organisationer/etc.)
- Externa webbplatser (ett virtuellt litet rum/länk och puffar vid nyheter på företags/organisationers webbplatser)
- Media (fackpress/nyhetsmedia)
- Personliga möten
- Anföranden vid konferenser/seminarier
- Egna seminarier
- Möten i referensgrupper

- Delrapporter
- Roll-ups med logo

1. Logo – Utmärkt! Samhällsbyggnad

Logotypen för Utmärkt! Samhällsbyggnad är inte enbart en symbol för utvecklingsprogrammet utan den ska också få användas av de förbättringsprogram och inspirationsprojekt som uppfyller vissa kriterier. Beslut om detta fattas i den externa referensgruppen för programmet.

2. Broschyrmaterial

Vi behöver en allmän broschyr om utvecklingsprogrammet som kan användas dels av oss själva i våra kontakter med sektorn vid seminarier, konferenser och besök men också som direkta utskick till målgrupper. Det är en basbroschyr som blir en populärversion av utvecklingsprogrammet. Det är bättre att satsa mycket på en broschyr istället för en flora om olika delar. Vi har sedan tidigare vår första delrapport och även en kortversion av delrapporten på engelska.

3. Bygghälsans webbplats

Bygghälsans egen webbplats, föreslår jag ska heta, Utmärkt! Samhällsbyggnad, med en underrubrik där avsändaren Bygghälsan finns med. Det är viktigt att arbeta in namnet samtidigt som webbplatsen om några år enklare kan tas över av någon annan. Webbplatsen blir den plats där vi ska sprida nyheter om vad som pågår i programmet och då främst i förbättringsprogrammen. Det blir också den plats där vi samlar rapporter m.m. som vi vill sprida. Det ska naturligtvis också finnas länkar etc. till förbättringsagenter med flera. Organisation av webbplatsen kan se ut så här.

Vi får förlägga den till ett webbhotell som regeringskansliet rekommenderar och har avtal med. Det största ansvaret för att skriva texter och administrera webbplatsen har Bygghälsans kommunikator. Dessutom bör en teknisk kompetens knytas till arbetet som kan svara för den praktiska publiceringen. En tjänst som kanske motsvarar 4 timmar i veckan. På det sättet är det möjligt att på ett säkert sätt kunna publicera text och bild även på resande fot.

4. Mediekontakter

Media, eller fackpress och nyhetsmedia, är utan tvekan den viktigaste kanalen när vi snabbt vill nå ut med information till våra viktigaste målgrupper. Vi har sedan tidigare goda kontakter med ett 30-tal journalister som bevakar vårt område. Detta går naturligtvis att utveckla och vi kan förutom tips och pressmeddelanden även förse en del av fackpressen med färdigskrivna artiklar. Vi har som statlig myndighet/kommitté hög trovärdighet i journalisternas ögon och får ofta god publicitet.

5. Egna konferenser, seminarier och möten

En stor del av de frågor som Byggekommittén ställs inför kräver tvåvägskommunikation där det är möjligt att ställa frågor och få svar. Inte sällan kommer personliga möten att vara att betrakta som förhandlingar och överenskommelser. Men även publika konferenser och seminarier är en mycket viktig del i kommunikationsarbetet. Ofta når man då nyckelpersoner som är särskilt intresserade, får möjlighet att beskriva och förklara samtidigt som det ofta ger nya kontakter.

6. Roll-ups med logo

En eller flera roll-ups med logon, Utmärkt! Samhällsbyggnad, bör tas fram tillsammans med den statliga SOU-logon. De kan användas vid konferenser och seminarier.

Övergripande budskap

Det är inte alldeles enkelt att formulera ett budskap som både beskriver vad vi vill göra och varför. Någon har formulerat budskapet: Från självsmål till världsklass. Det är kort och en bra metafor... Den svenska byggindustrin står sig väl i den internationella konkurrensen. Trots det har sektorn gjort ett och annat självsmål som kan stavas karteller, prissamverkan och machokultur. Idag har sektorn bara ett mål framför sig. Den svenska samhällsbyggnadssektorn ska gå från enstaka självsmål till världsklass.

Ett annat sätt att se på det är att formulera budskap som passar för de olika faser som utvecklingsprogrammet kommer att gå igenom, eller att helt enkelt avstå. Namnet, Utmärkt! Samhällsbyggnad, säger också en del, men...

Den första kommunicationsfasen augusti – december år 2005

Det är mycket som talar för att kommunikationen kommer att ske i olika faser efterhand som programmet utvecklas. Den första är att förankra utvecklingsprogrammet bland samhällsbyggnadssektorns aktörer, den andra att kommunicera resultat från de förbättringsprogram med mera som är i gång, den tredje att berätta mer om fler och andra övergripande resultat. Ju längre fram vi kommer desto mer kommer det förmodligen att handla om att förmedla vem som har kunskap och erfarenheter i olika projekt.

Legitimitet

Bygghälskommittén kommer under hösten/vintern 2005 att arbeta mycket med att förankra utvecklingsprogrammet bland beslutsfattare och bland våra viktigaste målgrupper.

Under vintern kommer vi att ta fram dokument, eller en avsiktsförklaring, som vi gärna ser att alla de ledande aktörerna i samhällsbyggnadssektorn skriver under. Vid en pressträff i Stockholm i slutet av november kommer företrädare för sektorn att närvara när även samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin undertecknar dokumentet. Dokumentet innehåller bland annat de tre målen med utvecklingsprogrammet och de förslag som Bygghälskommittén har presenterat. Det är en gemensam överenskommelse mellan staten och samhällsbyggnadssektorn att arbeta för att genomföra programmet Utmärkt! Samhällsbyggnad.

Egen produktion under 2005

Under den tid som vi ska ägna åt att ytterligare förankra och sprida kunskap om utvecklingsprogrammet är det här några insatser som kan fungera som budbärare. Det här är något som vi bör producera.

- Logotype Utmärkt! Samhällsbyggnad
- Logotyper Utmärkt! Byggnad, Utmärkt! Fastighet Utmärkt! Anläggning
- Broschyr om Utmärkt! Samhällsbyggnad, A4, 28 sidor, 4-färg
- Diplom till avsiktsförklaringen
- Informationsmaterial runt avsiktsförklaringen (box, mapp eller liknande)
- Broschyr om avsiktsförklaringen med de organisationer som har skrivit under

- Byggkommitténs egen webbplats, Utmärkt! Samhällsbyggnad
- En enkät om utvecklingsprogrammets innehåll till våra kontaktpersoner.
- Logo på utställningsskärmar
- Deltagande vid konferenser/seminarier/möten

2005-12-14

Bygghälsömmittén

Fi 2004:15

Till Förbättringsagenter och
Informationsansvariga/
Projektledare, m.fl.

Huvudsekreterare

Ingvar Andersson

Telefon 0701- 85 31 09

Påminnelse! Inbjudan till kommunikationsträffar

Bästa/Bäste Förbättringsagent! Vi var för en tid sedan tvungna att skjuta upp kommunikationsträffarna för att bli klara med några strategiskt viktiga frågor i utvecklingsprogrammet Utmärkt! Samhällsbyggnad. Det är nu klart och vi är nu redo att på nytt bjuda in till kommunikationsträffar i Stockholm.

Det finns nu möjlighet att välja ytterligare ett tillfälle eftersom Nordbyggmässan pågår just under de dagar som ni tidigare har haft att välja mellan. Det nya alternativet är den 31 januari kl. 13.30-17.00.

Vi håller nu på med att slutföra vår kommunikationsstrategi och ett informationspaket där bland annat en ny webbplats ingår. Grunden till utvecklingsprogrammets webbplats är nu klar och den kommer att vara i luften den 16 januari 2006.

På www.bygghalsomittent.se tänker vi samla information om alla pågående och nya förbättringsprogram/inspirationsprojekt. Där kommer också att finnas all annan information om utvecklingsprogrammet och länkar till förändringsagenter och projekt.

Vi vill att din organisation utser den person hos er som bäst kan hjälpa oss att bygga upp en strategi och ett system för att sprida kunskap om de förbättringsprogram och inspirationsprojekt som ni driver eller medverkar i.

Vi tror att den personen kan vara informationsansvarig, pressansvarig eller projektledare. Vi söker alltså i första hand den som kan informera oss om vad som händer i programmen, vilka resultat som uppnås samt vilka problem eller möjligheter man identifierat. I arbetsuppgifterna ingår att kontinuerligt förse oss med information, skriva notiser/artiklar eller sammanfattningar och vara den som blir vår kontaktperson i kommunikationsfrågor när vi genomför gemensamma aktiviteter.

Vi ser gärna att ni innan vi ses i Stockholm besöker den nya webbplatsen, www.byggkommittén.se, och funderar igenom på vilket sätt som ni kan bidra med intressant material. Vi är också mycket tacksamma för om ni inför mötet kan ta reda på vilka förbättringsprogram som pågår i ditt företag/organisation. I Byggkommitténs delrapport (se bilaga) finns en beskrivning av vad förbättringsprogram och inspirationsprojekt är.

Vi bjuder härmed in till kommunikationsträffar i Stockholm, Ingenjörshuset, Citykonferensen, Malmskillnadsgatan 46. Du hittar receptionen en trappa upp. Det finns möjlighet att välja mellan 3 olika tider.

- 26/1 kl. 09.00–12.30
- 26/1 kl. 13.30–17.00
- 27/1 kl. 09.00–12.30
- 31/1 kl. 13.30-17.00

Du anmäler dig till ingvar.andersson@byggkommitten.se Av anmälan ska framgå vem som kommer, kontaktuppgifter och vilken tid som passar bäst. Vi behöver ha din anmälan senast den 16 januari. Om du har frågor kring kommunikationsträffarna kan du kontakta Ingvar Andersson.

Varmt välkomna!

Sonny Modig
Nationell byggsamordnare

Ingvar Andersson
Huvudsekreterare

Bil. Byggkommitténs delrapport, 1 juni 2005

SAMHÄ LLSBYG GARD AGEN

INBJUDAN. Organisationer, företag och övriga sektorsintressenter inom bygg- och fastighetsnäringarna inbjuds till en gemensam satsning på Samhällsbyggardagen.

Presentation av projektet Samhällsbyggardagen och program för den första Samhällsbyggardagen 30 maj 2006.

INBJUDAN

Samhällsbyggardagen

Genom initiativet Samhällsbyggardagen har undertecknade organisationer inom bygg- och fastighetsnäringarna fattat beslut om att gemensamt manifesteras det samhällsvärde som dessa sektorer representerar och de fysiska uttryck detta värde får i skapande, bevarande och förvaltande av byggnader och anläggningar. Ett samhälles utveckling går att avläsa i dess planering, byggande och tillvaratagande av det som redan är byggt.

Den samhällsbetydelse bygg- och fastighetssektorena (samhällsbyggarsektorn) har är för lite uppmärksammat. Dessa sektorer står för en betydande del av samhällets samlade sysselsättning. Sektorena har också en avgörande betydelse för tillväxten och därmed för samhällsekonomin i stort. Genom den årligen återkommande Samhällsbyggardagen vill vi uppmärksamma de bestående värden som samhällsbyggarsektorns olika aktörer i samverkan åstadkommer i planeringens och byggandets processer.

Undertecknade organisationer företrädande beställande, utförande och levererande roller står bakom den gemensamma satsningen Samhällsbyggardagen som projektägare och huvudarrangörer. Våra medlemmar och medlemsföretag arbetar över hela samhällsbyggnadsfältet, både det offentligt initierade och bedrivna samhällsbyggandet och det byggande som sker genom initiativ från den privata sektorns aktörer.

Samhällsbyggandets aktörer skapar nytt och underhåller gammalt. Samhällsbyggandets aktörer skapar bostäder, skolor, lokaler för arbete, rekreation och kultur samt kommersiella lokaler och anläggningar. Samhällsbyggandets aktörer planerar och bygger för kommunikationer och möten.

Det som åstadkommes inom samhällsbyggnadssektorn har avgörande betydelse för utveckling och välfärd vilket Samhällsbyggardagen ska uppmärksamma.

Initiativet Samhällsbyggardagen stöds av den statliga Bygghögskolekommittén, som också initialt deltar med viss ekonomisk garanti och i övrigt medverkar i planering och genomförande.

Vi inbjuder nu övriga organisationer och intressenter inom samhällsbyggarsektorn att bli medarrangörer och samarbetspartners och därigenom bidra till en stark gemensam manifestation.

Bli medarrangör eller samarbetspartner

Medarrangör.

Organisationer inom bygg- och fastighetsnäringarna erbjuds att bli medarrangörer till Samhällsbyggardagen. Den organisation som stöder Samhällsbyggardagen som medarrangör betalar 10.000 SEK. Organisationen presenteras därmed, med sin logotype, i alla sammanhang som medarrangör. Medarrangör erhåller två biljetter till Samhällsbyggardagens seminarium och till galakvällen.

Samarbetspartner.

Företag och andra intressenter inom bygg- och fastighetsnäringarna erbjuds att bli samarbetspartners. Samarbetspartner kan stödja Samhällsbyggardagen genom en insats på antingen 10.000 SEK, 25.000 SEK eller 50.000 SEK. Samarbetspartner presenteras, med sin logotype, som antingen brons-, silver- eller guldsponsor.

Samarbetspartner erhåller i respektive kategori två, fyra respektive sju biljetter till såväl Samhällsbyggardagens seminarium som till Samhällsbyggardagens galakväll.

Möjlighet föreligger för samarbetspartner att inom ramen för Samhällsbyggardagen utdela särskilt pris eller utmärkelse. Villkoren för sådan medverkan överenskommes med huvudarrangörerna i särskild ordning.

I det följande beskrivs Samhällsbyggardagens syfte, genomförande och organisation. Vi bifogar även ett konkret program för den första Samhällsbyggardagen, som kommer att äga rum den 30 maj 2006.

Välkommen att bli medarrangör eller samarbetspartner. Du bekräftar din organisations eller ditt företags stöd till detta branschtäckande samarbetsinitiativ genom att fylla i bifogade anmälan.

Varmt välkommen till Samhällsbyggardagen!

Byggherreforum   **Sveriges Arkitekter**   **STD Svensk Teknik och Design**

Stefan Sandsten

Staffan Carenholm

Lise Langseth

Sveriges Byggindustrier

Installatörerna

Bo Antoni

Roine Kristianson

Byggmateriälsndustrierna

Betongvaruindustrin

Hans Ewander

Mats Björs

Med stöd av den statliga Bygghömmittén

Sonny Modig

INBJUDAN

■ Samhällsbyggardagens syfte

Syftet med Samhällsbyggardagen är följande:

- visa att sektorn tar ansvar för en gemensam kunskaps- och kompetensutveckling
- uppmärksamma goda exempel genom projekt
- skapa förebilder genom att lyfta fram goda processer och prestationer
- utgöra en mötesplats för att skapa nätverk och stärka relationerna mellan de olika aktörerna
- bidra till att öka sektorns attraktionskraft så att sektorn kan behålla kvalificerad personal och attrahera nya medarbetare
- inspirera till nytänkande mot bakgrund av förändrings- och förnyelsebehov

■ Samhällsbyggardagens genomförande

Samhällsbyggardagen genomförs som ett gemensamt och centralt arrangemang, men avsikten är också att Samhällsbyggardagen i framtiden ska kunna ge utrymme för lokala, regionala och företagsvisa initiativ. Sådana initiativ kan avse lokal samverkan i projekt eller andra gemensamma arrangemang på en ort mellan bygg- och fastighetssektorns olika representanter. Lokala projekt och processer kan uppmärksammas. Likaså kan aktörerna i olika form erbjuda "öppet hus" för intresserad allmänhet och media men även inbjuda skolor, elever och studenter att få en inblick i den verksamhet som bygg- och fastighetssektorns olika aktörer står för. Sådana möjliga lokala, regionala eller företagsvisa initiativ beskrivs inte ytterligare här.

Målsättningen är att intresset kring den gemensamma Samhällsbyggardagen också ska byggas underifrån genom att en mångfald av olika initiativ tas just denna dag i syfte att visa på sektorns spännvidd och olika uppgifter. De centrala organisationer som står bakom den gemensamma satsningen på Samhällsbyggardagen har för avsikt att uppmana sina lokala och regionala instanser samt medlemsföretag att samverka kring projekt och gemensamma satsningar i enlighet med det syfte och de mål som ställts upp för Samhällsbyggardagen.

Den av organisationerna gemensamt arrangerade Samhällsbyggardagen består i huvudsak av två delar, dels ett gemensamt genomfört seminarium kring aktuella eller för samhällsbyggandet centrala teman, dels en branschgala, organiserad kring utdelning av priser för årets bästa prestationer inom bygg- och fastighetssektorn.

■ Samhällsbyggardagens seminarium

Sektorns organisationer lägger samman sin kunskap och kompetens i arrangerandet av ett branschövergripande seminarium kring frågor eller aspekter som är av vital betydelse för samhällsbyggandet. Organisationerna enas, från år till år, om teman för och inriktning på seminariet. Målsättningen är att seminariet ska visa på vad sektorn i vid bemärkelse förmår att prestera inom det område som seminariet avser. Kunskapsuppbyggnad, kompetensutveckling, forsknings- och utvecklingsaspekter liksom självfallet kvalitets- och miljöfrågor ska vara utgångspunkt för genomförande av ett gemensamt seminarium. En direkt ambition är att alltid under Samhällsbyggardagen och i anslutning till seminariet presentera en rapport, utredning eller

annat ställningstagande som avgjort utgör en nyhet och kan ge dagen en medial uppmärksamhet.

Det första året, år 2006, genomförs ett halvdagsseminarium. På sikt, beroende av erfarenheter, intresse, uppmärksamhet och resurser kan ett seminarium byggas ut till något som är mer omfattande tidsmässigt, eller rymmer parallella seminarier med olika teman.

■ Samhällsbyggardagens branschgala

Vid Samhällsbyggardagens branschgala skall årets bästa prestationer inom bygg- och fastighetssektorn lyftas fram och belönas. Branschgalan skall också etableras som en mötesplats för branschens aktörer. Till galan inbjuds representanter från bygg- och fastighetssektorn, men också beslutsfattare och opinionsbildare. Branschgalans atmosfär och plats ska inbjuda till mingel och ge möjlighet att knyta kontakter.

Valet av lokal för galan kommer att göras med omsorg och eftertanke. Det behöver inte vara samma lokal år efter år. Möjlighet ska ges att fritt röra sig, mingla och knyta kontakter under kvällens lopp. Underhållning bjuds under kvällen.

Ny teknik skall användas maximalt för att presentera sådana som är nominerade till priser. Det är viktigt att visa att branschen teknik- och presentationsmässigt kan ligga i framkant.

Höjdpunkten på kvällen är prisutdelningen då det Stora Samhällsbyggarpriset delas ut, vilket sker i anslutning till middagen. Ett huvudpris delas ut, men utrymme kan ges även för andra belöningar och priser. Ett pris skall dock stå fram före de övriga i syfte att öka den mediala uppmärksamheten och få fokus på den största prestationen under året. Genom ett huvudpris ökar prestigevärdet och uppmärksamheten. Prisutdelare bör vara en förhållandevis "tung" person, minister eller motsvarande.

■ Stora Samhällsbyggarpriset och övriga priser

Som ovan beskrivits är avsikten att kraftsamla kring ett pris, det Stora Samhällsbyggarpriset, som står fram före övriga eventuella priser.

I den tidigare, numera avvecklade, branschgalan Årets Byggen delades flera parallella priser ut. Det bör undvikas. Det är fullt möjligt, och även välkommet med utdelning av flera priser under Samhällsbyggardagen, men ett pris, det Stora Samhällsbyggarpriset, ska stå fram som branschens främsta utmärkelse. Enligt stadgarna för det Stora Samhällsbyggarpriset skall priset gå till en byggnad eller anläggning av hög kvalitet, tillkommen genom en fördömlig samverkan mellan de olika aktörerna i samhällsbyggnadsprocessen. Det innebär att en jury både ska bedöma det färdiga resultatet, byggnaden eller anläggningen, men också titta på och värdera den process som lett fram till det goda resultatet. Juryns uppgift blir därmed att sammanväga process och slutresultat i en helhetsbedömning.

Någon form av student/examenspriser liknande hittillsvarande ByggOpus ska kunna delas ut under branschgalan.

Hela prisförfarandet med start i nomineringsprocess, juryarbete, motiveringar och presentationer regleras i särskild ordning. Bilagt återfinns stadgar för det Stora Samhällsbyggarpriset, överenskomna av de initiativtagande organisationerna.

www.bygghälskommittén.se

Version 2006-02-18

Ledarskap

Programrådet för Ledarskap omfattar även delområden som rekrytering, mångfaldsfrågor, arbetsmiljöfrågor, etik m.m. Det övergripande målet är en effektiv, attraktiv och lönsam samhällsbyggnadssektor. Detta mål kan nås genom förbättrad samverkan inom sektorn och mellan dess olika aktörer där ledarskapet är en viktig pusselbit.

Vilka aktörer avses?

Utveckling av ledarskap är en stor och oftast avgörande för att nå framgång. Detta gäller såväl företag, organisationer som myndigheter och enskilda aktörer. Det föreslagna programrådet skall själv utforma programmet och rikta fokus på de områden och nivåer som man finner har största behovet av förändringar och förbättringar.

1. Programrådets uppgift

- Formulera strategiska och mätbara mål. Målen skall vara så konkreta som möjligt.
- Formulera kriterier för de projekt/processer som vill benämnas som inspirationsprojekt.
- Utse eventuella arbetsgrupper som skall verka inom området Ledarskap
- Samordna arbetet med andra programråd. Programmet kommer att sammanlänkas med andra programråd som Forskning, Utbildning m.fl.
- Förmedla information till sektorn om utvecklingen av arbetet inom de egna nätverken.
- Ta ställning till nya program som kan knytas till det gemensamma utvecklingsprogrammet. Särskilt nu pågående olika program bör i möjligaste mån knytas till detta branschgemensamma programmet.
- Utgöra bollplank för dialog kring frågor av betydelse för förbättringsarbetet och som bör kommuniceras med regeringskansliet.
- I övrigt verka för att tydliggöra och synliggöra nyttan med programmet

2. Programrådets arbetssätt

Programrådet väljer sitt eget arbetssätt. Man kan t.ex. utse en arbetsgrupp som arbetar med utveckling av projekt men man kan även själv göra det inom den egna gruppen.

3. Utvärdering av arbetet

Allt arbete skall utvärderas mot i förväg fastställda mål. Resultatet skall vara mätbart.

4. Support av forskning och sakkunniga

Rådet upprättar en lista på forskare och sakkunniga vilka kan stödja gruppen vid behov och bidra till ökad relevans.

5. Vad händer efter 2007?

Programrådet skall sikta på att rådet efter 2007 skall fortsätta sin process och stå på egna ben. Detta innebär att processen mer skall bli något av ett "självspelade piano". Rådet skall redan vid starten diskutera hur detta kan uppnås. Det är av stor vikt att utvecklingen inom detta område fortgår även i framtiden.

6. Programrådets preliminära sammansättning är:

Anders Aspling	processledare (f.d. IFL)	anders@aspling.net
Stina Fransson	VD Gärdstensbostäderna	stina.fransson@gardstensbostader.goteborg.se
Börje Hammarström	ombudsman Byggcheferna	borje.hammarstrom@ledarna.se
Lars Bergqvist	ombudsman Byggcheferna	lars.bergqvist@ledarna.se
Per-Erik Josephson	bitr. prof. Chalmers	per-erik.josephson@bem.chalmers.se
Lise Langseth	VD STD	lise.langseth@std.se
Martin El-Sherif	projektledare Bro&Betong	martin.elsherif@brobetong.se
Svante Hedström	Peab AB	svante.hedstrom@peab.se
NN	Skanska	
NN	NCC	

Byggkommittén svarar för sekreterarskap genom Juri Lutz juri.lutz@byggkommitten.se och för information/kommunikation genom Byggkommitténs huvudsekreterare Ingvar Andersson ingvar.andersson@byggkommitten.se

För kompletterande uppgifter kring **Utvecklingsprogrammet Utmärkt!** läs Bygghöjningskommitténs hemsida
www.bygghojningskommitten.se

PM om Byggprogrammet idag och om ett nytt gymnasieprogram för samhällsbyggandet

Vad är bristerna i dagens byggrelaterade gymnasieutbildningar?

Kompetensbehovet

- Gymnasieutbildningarna inom byggsektorn tillgodoser endast i begränsad utsträckning samhällsbyggandets rekryteringsbehov. Det leder till att delar av sektorn saknar återväxt av relevant utbildade medarbetare från skolsystemet. Några exempel: Fastighetsbranschen, anläggningsområdet, flera av de grenar i byggindustrin som är specialiserade; glas, golv, håltagning, ställningsbyggnad. Delar av byggmaterialbranschen skulle också med fördel kunna utbildas i ett byggrelaterat gymnasieprogram. Även inom ramen för det begränsade byggprogrammet sker en ytterligare koncentration mot de mest populära inriktningarna träarbete och måleri. Denna situation leder till att stora delar av branschen tvingas anställa utbildad arbetskraft med åtföljande brister i yrkeskompetens. De karriärvägar och alternativa vägar till arbete inom olika delar av byggsektorn blir också otydliga för elever, lärare och studievägledare.
- Dagens byggrelaterade gymnasieutbildningar attraherar och utbildar i princip enbart män med svensk bakgrund. Genom sitt innehåll och av tradition anses utbildningarna, och de blivande yrkena, av olika skäl vara olämpliga för kvinnor. Undervisningen i yrkesämnen bedrivs i princip uteslutande av män. Det leder till att byggindustrin har svårt att rekrytera fler kvinnor, det kommer inga nyutbildade från skolan. (Ser man en parallell inom ingenjörsoområdet så anställs kvinnor i ökande omfattning beroende på att de numera utgör ca 30 procent av studenterna).

Samverkan inom skolsystemet

- De byggrelaterade utbildningarna är spridda på flera olika program (Byggprogrammet, Energiprogrammet, Elprogrammet och Fordonsprogrammet) och samverkan mellan de olika programmen är bristfällig eller obefintlig. Det leder till att de elever som utbildas har en bristande förståelse för helheten och den egna rollen i byggprocessen.
- Befintliga program behålls hellre av skolmyndigheterna än att genomföra motiverade förändringar och rationaliseringar. Starka programföreträdare motverkar en önskvärd utveckling i sin strävan att behålla "det egna" utbildningsprogrammet. Det leder till onödigt höga kostnader för kommunerna.
- Det är en dålig koppling mellan gymnasiet och de eftergymnasiala skolformerna inom högskola och KY. Det leder exempelvis till att högskolan möter studenterna med ett glapp mellan gymnasium och högskola. Anpassning saknas till att även ett yrkesprogram idag anses vara högskoleförberedande. Det leder till alltför få sökande till de eftergymnasiala utbildningarna på tekniker-, ingenjör- och civilingenjörnivå.

Samverkan med branschen

- Kopplingen mellan skolan och den efterföljande färdigutbildningen är bristfällig. Det leder till att den fortsatta utbildningssituationen inte uppfattas av lärlingarna och att företagen inte vet vad eleverna faktiskt har lärt sig.

Genomförandet

- Utbildningarna inom gymnasieskolan använder tiden ineffektivt. De 2500 poäng ("timmar") som gymnasieskolan ger under tre år motsvarar en genomsnittlig arbetsvecka på drygt 20 timmar om man slår ut tiden på 40 veckor per år.
- Lärarna behöver vidareutvecklas kontinuerligt och i takt med branschens utveckling. Yrkeslärarna behöver också i större utsträckning rekryteras ur en bredare bas av kompetenser. Lärarlaget måste tillsammans representera den nödvändiga sammansättningen av yrkeserfarenhet och fördjupad kompetens kring byggprocessen, byggfysik, byggteknik, materialkunskap etc.
- Det finns bland skolfolk en utbredd uppfattning att skolvärldens misslyckanden skall kunna repareras genom olika slags utbildningar med lärlingsliknande form i företagen. Om man samtidigt behåller ambitionen att dessa elever ska genomgå en fullständig gymnasieskola med alla kärnämnen kommer det att leda till ytterligare problem.

Hur bör en ny utbildning se ut och vilka positiva effekter skulle detta få?

En ny utbildning tar sikte på arbetslivets behov inom samhällsbyggandet från tidig fysisk samhällsplanering till förvaltning av det byggda. Det ger möjlighet att bygga en utbildning som tar avstamp i helheten och uppvisar en betydligt bredare bild av möjligheter i arbetslivet för ungdomar. I sin tur leder detta till en större möjlighet att stärka ungdomars möjlighet att snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. Med den bredare ansatsen blir det också lättare att rekrytera grupper som idag inte kan tänka sig att söka de byggrelaterade programmen. Även den konjunkturberoende, men dessvärre "fasförskjutna", variationen i söktryck till byggutbildningarna kan utjämnas med den bredare ansatsen.

Vilka konkreta åtgärder behövs?

På lång sikt:

Avveckla Byggprogrammet och Energiprogrammet och starta ett nytt program för samhällsbyggnadssektorn. Skapa tydliga inriktningar som motsvarar de större behoven i yrkeslivet. Komplettera med yrkesutbildningar i nära samverkan med företag/bransch för de mindre yrkesgrupperna. Formerna kan här variera från en kombination av skolförlagd undervisning och praktik i företag till helt företagsförlagt (modell "gymnasial lärlingsutbildning").

De *traditionella lärlingsutbildningarna* som förekommer inom många av byggindustrins yrken skulle på ett bättre sätt kunna kopplas till skolvärlden. Det kan till exempel innebära möjligheter att komplettera med kärnämnen (svenska, matematik etc) från gymnasieskolan. En annan möjlighet är att synliggöra utbildningsformen i den officiella statistiken över

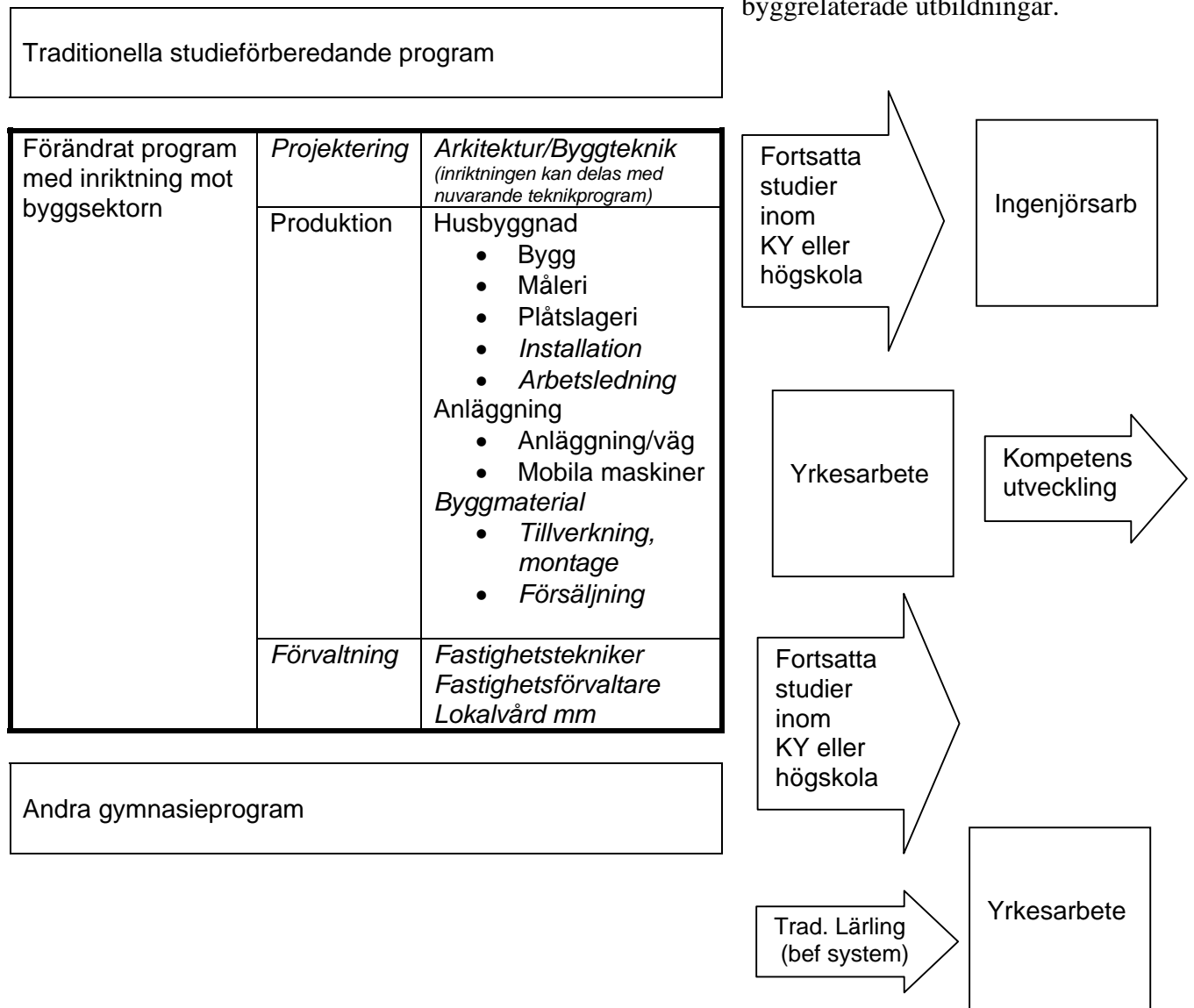
utbildade (de traditionellt utbildade återfinns idag *inte* i SCBs register som utbildade motsvarande byggprogrammet).

Det nya programmet kan innehålla inriktningar enligt figuren. De kursiverade inriktningarna är nya i förhållande till dagens byggprogram. Installation (VVS) finns dock i det befintliga Energiprogrammet.

På kort sikt:

En försöksverksamhet kan arrangeras genom att låta skolor som redan idag har deklarerat ett intresse för att delta i en utveckling av bygg/energiprogrammet. Försöksverksamheten bör inriktas mot att i lämpliga regionala grupperingar testa olika alternativa inriktningar. Alla skolor behöver inte tillhandahålla alla inriktningar, det viktiga är att eleverna i en region genom successiva val kan komma åt de olika inriktningarna.

Försöksverksamheten bör planeras i samverkan med företrädare för de olika delbranscherna i byggsektorn. Resultatet kan ligga till grund för kommande förändringar av gymnasieskolans byggrelaterade utbildningar.

Byggsektorns organisationer kan nå genom det relativt nyetablerade nätverket "Samhällsbyggarna" som samlar de flesta av byggsektorns organisationer på arbetsgivarsidan. Genom den etablerade partssamverkan i yrkesnämnderna finns också de naturliga kontaktvägarna till de fackliga företrädarna inom respektive område. Yrkesnämndernas egen personal är en självklar resurs.

Kontaktpersoner:

Lars Tullstedt, Sveriges Byggindustrier

Siw Wiblom, Fastighetsarbetsgivarnas förening för utveckling (FFU)

Lise Langseth, Svensk Teknik och Design

Christer Bölin, Svenska Byggnadsarbetareförbundet

Tony Blom, Svenska Byggnadsarbetareförbundet

Björn Lindblad, Byggnadsindustrins yrkesnämnd

Katja Ivarsson, Måleribranschens yrkesnämnd

Anders Plesner, Plåt- och Ventyrkesnämnden

**EFFEKTER AV ROT-AVDRAG 1993-1994, 1996-1999 OCH 2004
EN HISTORISK ÖVERSIKT**

BYGGBRANSCHEN I SAMVERKAN
Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Glasbranschföreningen,
Maskinentreprenörerna, Målaremästarna, Plåtslageriernas Riksförbund,
Sveriges Byggindustrier och VVS-Installatörerna

Sammanställning och databearbetning: Industriefakta AB

September 2005

1. BAKGRUND

ROT-avdraget innebär en möjlighet för bl a småhusägare och bostadsrättsinnehavare att göra skatteavdrag med upp till 30 procent för redovisade arbetskostnader i samband med inköpta byggnads- och hantverksarbeten. Avdraget har hittills tillämpats under de tre tidsperioderna 1993-1994, 1996-1999 samt 2004-2005 med följande giltighet under respektive period:

- **1993** –15.4-31.12

- **1994** –1.1-31.3

- **1996** –15.4-31.12

- **1997** –Helår

- **1998** –Helår

- **1999** –1.1-31.3

- **2004** – 15.4-31.12

- **2005** – 1.1-30.6

För att få en helhetsbild av ROT-avdragets effekter har nu sju av byggbranschens organisationer gjort en samlad utvärdering av de tre perioderna ovan, även om data för 2005 (taxeringsår 2006) ännu inte finns tillgängliga. Utvärderingen har initierats av en studie, som genomfördes under våren 2005 och visade att ROT-avdraget enbart under de tre aktuella kvartalen 2004 hade använts i samband med inköp av tjänster för ca 5,5 miljarder. Detta innebar för staten intäkter med omkring 3 miljarder kronor i form av moms på arbete och tillkommande material samt arbetsgivareavgifter. Detta kan relateras till en kostnad för staten i form av skattereduktion på ca 850 miljoner kronor för åtgärder i småhus och bostadsrätter.

Den genomförda studien visade också att ROT-avdraget 2004 ledde till en betydande överföring av svarta arbeten till vita och att det hos hushållen finns ett starkt intresse för att köpa vita tjänster, särskilt om detta är förknippat med en möjlighet till skatteavdrag. Totalt pekade studien på att hushållen köpte in kontanta eller svarta hantverks- och byggnadsarbeten för omkring 4,7 miljarder kronor inklusive material 2004.

Ett problem i samband med tillämpningen av ROT-avdraget har vid två av perioderna varit att dessa varit starkt begränsade i tiden och att nödvändiga politiska beslut har fattas mycket sent. Detta har i praktiken inneburit att effekterna kunde ha blivit ännu större, om hushållen hade känt till avdragsmöjligheten tidigare.

En viktig förutsättning vid bedömning av ROT-avdragets effekter är att detta leder till väsentligt större inköp av vita tjänster, än vad som framgår av det underlag som skattemyndigheten godkänner för skatteavdrag. Under 2004 var den totala volymen inköpta tjänster ca 50 procent större än det godkända underlaget för skatteavdrag.

För att göra den historiska jämförelsen mer rättvisande har uppgifterna från de tidigare perioderna i denna sammanställning beräknats även i 2004 års prisnivå.

2. BERÄKNINGSUNDERLAG OCH KÄLLOR

Källa för uppgifter om skattereduktion är Skatteverket, men uppgifter för perioden 1993-04 har fått hämtas från en indirekt källa, eftersom dessa uppgifter inte fanns arkiverade hos Skatteverket.

Övriga källor som använts för beräkningsunderlag är:

- IAF (arbetslöshetsersättning)
- Sveriges Byggindustrier/Målaremästarna (årsarbetsvärden)
- SCB (underlag för omräkning till fast prisnivå)
- Industriefakta AB ("Kontantinköp av byggnads- och hantverkstjänster", maj 2005)

Alla redovisade uppgifter avser taxeringsår, vilket innebär ett års förskjutning av genomförandeår.

Följande underlag har använts för beräkningar:

- Relation godkänt underlag för ROT-avdrag/totalt inköpta tjänster: 1,49
- Medelvärde för årsarbete byggnadsarbetare/hantverkare: 356.000 kronor
- Arbetsgivareavgift: 35 procent av lönekostnad
- Moms på arbete och material: 25 procent
- Fördelning material/arbete av totalt inköpsvärde: 40/60
- Statens nettokostnad efter skatt för a-kassa byggnadsarbetare: 121.000 kronor per år
- Andel småhus och bostadsrätter av total skattereduktion 1993-94: 30 procent
- Underlag per godkänt ROT-avdrag 1996-99 som använts för beräkning av antal godkännanden 1993-94: 19.000 kronor
- Prisförändringar vid omräkning till 2004 års prisnivå: KPI

Någon uppräknings till hela kalenderår har inte gjorts i de fall som avdrag endast gäller under en del av året. Detta innebär att enskilda år inte alltid är helt jämförbara, men att inte några antaganden har gjorts om eventuella tillkommande effekter.

3. SLUTSATSER OCH KOMMENTARER

Sammanställningen av effekterna från de tre aktuella ROT-avdragsperioderna gör det möjligt att jämföra dessa och dra bl a följande slutsatser relaterade till konsumentsektorn:

- Konsumentsektorn svarade under de två första perioderna för ca 30 procent av totalt utnyttjade skattereduktioner i samband med ROT-avdraget.
- Totalt sett har statens intäkter i form av moms på arbete och material samt arbetsgivareavgifter varit i genomsnitt ca 3,5 gånger större än kostnaden för beviljad skattereduktion.
- Någon ökning av sysselsättningen har inte räknats in ovan, men en sådan bör ha skett vid samtliga tre perioder och ha bidragit till att ytterligare förstärka de positiva effekterna. Om t ex 10 procent av de genomförda åtgärderna totalt utförts av personer som annars varit arbetslösa, minskade statens kostnader för a-kassa med närmare en miljard kronor.
- Överföring av svarta tjänster till vita är inte möjlig att beräkna exakt, men baserat på intervjuerna i samband med undersökningen om kontantmarknaden från våren 2005 skulle denna kunna motsvara upp till omkring 30 procent av totalt inköpta tjänster. Detta skulle innebära att vita tjänster upp till omkring ett värde av 9 miljarder kronor har tillkommit som total effekt av de tre ROT-avdragsperioderna, vilket motsvarar ca 25.000 årsarbeten. Om även material inkluderas kan totalt svarta arbeten till ett värde av upp till i storleksordningen 14.500 Mkr ha överförts till vita under de tre perioderna. Detta skulle innebära i genomsnitt ca 2 miljarder kronor per år, som kan jämföras med en svart hushållsmarknad på ca 4,7 miljarder kronor enbart under 2004.
- Totalt motsvarar inköpen av byggnads- och hantverksarbeten i samband med de tre ROT-avdragsperioderna ca 83.000 årsarbeten, varav ungefär hälften under perioden 1996-99. Denna andel kommer dock att minska, när även effekter av åtgärder genomförda under 2005 inkluderas.

- De genomsnittliga totala inköpen av tjänster per år var störst 2004 med ca 5.500 mkr jämfört med ca 3.900 mkr per år 1996-99 och ca 4.100 mkr per år 1993-94. Detta trots att avdraget endast gällde under en del av 2004 och beslutet om detta fattades mycket sent.
- Skillnaderna mellan de olika perioderna vad gäller tjänsteinköpens storlek påverkas med stor säkerhet av ett antal faktorer som konjunkturläge, prisutveckling på fastigheter, räntenivå m m. Samtliga dessa förutsättningar var positiva under 2004, vilket inte gäller i samma utsträckning för de båda tidigare perioderna.
- Statens totala intäkter från de tre perioderna i form av moms på arbete och material samt arbetsgivareavgifter uppgick till ca 15,8 miljarder kronor. Detta kan jämföras med en total kostnad för skattereduktion på ca 4,6 miljarder kronor, vilket innebär en differens på ca 11,2 miljarder kronor.
- Sammantaget visar sammanställningen från de tre ROT-avdragsperioderna att det finns ett mycket stort intresse hos hushållen för att utnyttja denna typ av skattereduktion. Med ett större skatteavdrag, som införs permanent eller under längre perioder med stabila villkor, innebär detta att det finns mycket stora möjligheter för staten att påverka storleken på den svarta marknaden för denna typ av tjänster. Genom en högre gräns för avdragsgillt belopp skulle effekterna öka ytterligare.

Taxeringsår	Småhus	Bostadsrätt	Totalt	Prisnivå 04, totalt
1994				
- Antal, st			75.000	
- Reduktion, Mkr			330	386
- Underlag, Mkr			1.425	1.667
- Tot inköp, Mkr			2.123	2.484
- Antal årsarbeten				6.977
1995				
- Antal, st			177.000	
- Reduktion, Mkr			780	889
- Underlag, Mkr			3.369	3.841
- Tot inköp, Mkr			5.020	5.723
- Antal årsarbeten				16.075
1997				
- Antal, st	72.917	10.350	83.267	
- Reduktion, Mkr	337	28	365	402
- Underlag, Mkr	1.455	121	1.575	1.733
- Tot inköp, Mkr			2.347	2.582
- Antal årsarbeten				7.253
1998				
- Antal, st	131.408	23.247	154.655	
- Reduktion, Mkr	611	66	677	745
- Underlag, Mkr	2.638	286	2.924	3.216
- Tot inköp, Mkr			4.357	4.792
- Antal årsarbeten				13.461
1999				
- Antal, st	151.493	28.839	180.332	
- Reduktion, Mkr	764	89	853	923
- Underlag, Mkr	3.302	383	3.685	3.987
- Tot inköp, Mkr			5.491	5.941
- Antal årsarbeten				16.688
2000				
- Antal, st	72.090	15.575	87.665	
- Reduktion, Mkr	331	43	374	404
- Underlag, Mkr	1.431	185	1.616	1.745
- Tot inköp, Mkr			2.408	2.600
- Antal årsarbeten				7.303
2005				
- Antal, st	118.896	6.611	125.507	
- Reduktion, Mkr	782	70	852	852
- Underlag, Mkr	3.366	320	3.686	3.686
- Tot inköp, Mkr			5.500	5.500
- Antal årsarbeten			15.450	15.450

Beräkning av 2004 års prisnivå enligt KPI genomförandeår

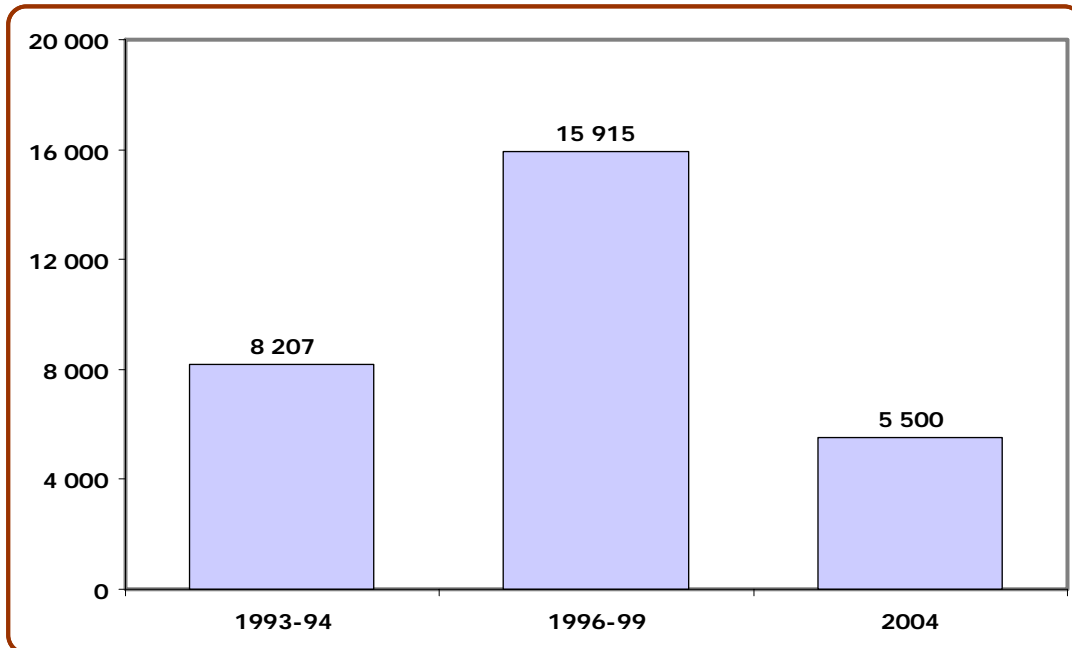
ROT-avdrag, statens intäkter och kostnader

Mkr, 2004 års prisnivå

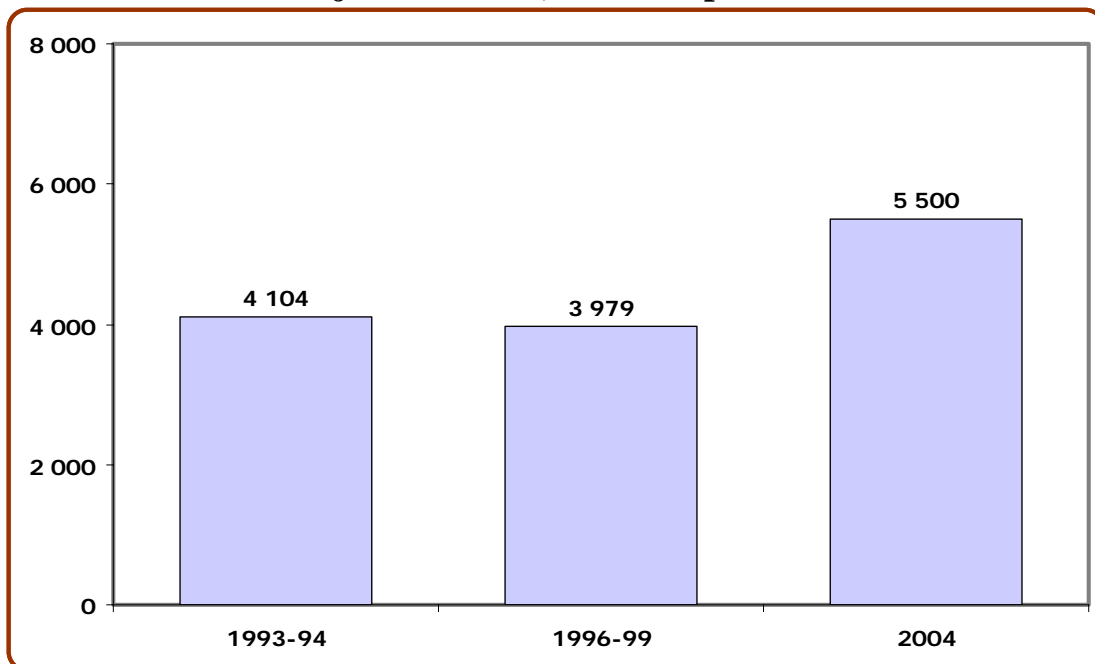
2005-09-21

Period	Skatte- reduktion	Moms arbete	Moms material	Arbets- givaravgift	A-kassa	Moms + avgifter	Differensmoms/avgifter - skattereduktion
1993	386	497	318	517	837		
1994	889	1 145	733	1.190	1 929		
Totalt	1 275	1 642	1 051	1.707	2 766	4.400	3.125
1996	402	516	330	537	870		
1997	745	958	613	997	1.615		
1998	923	1.188	760	1.236	2.003		
1999	404	520	333	541	876		
Totalt	2 474	3.182	2.036	3.311	5.364	8.529	6.055
2004	852	1 100	704	1.144	1 854	2.948	2.096

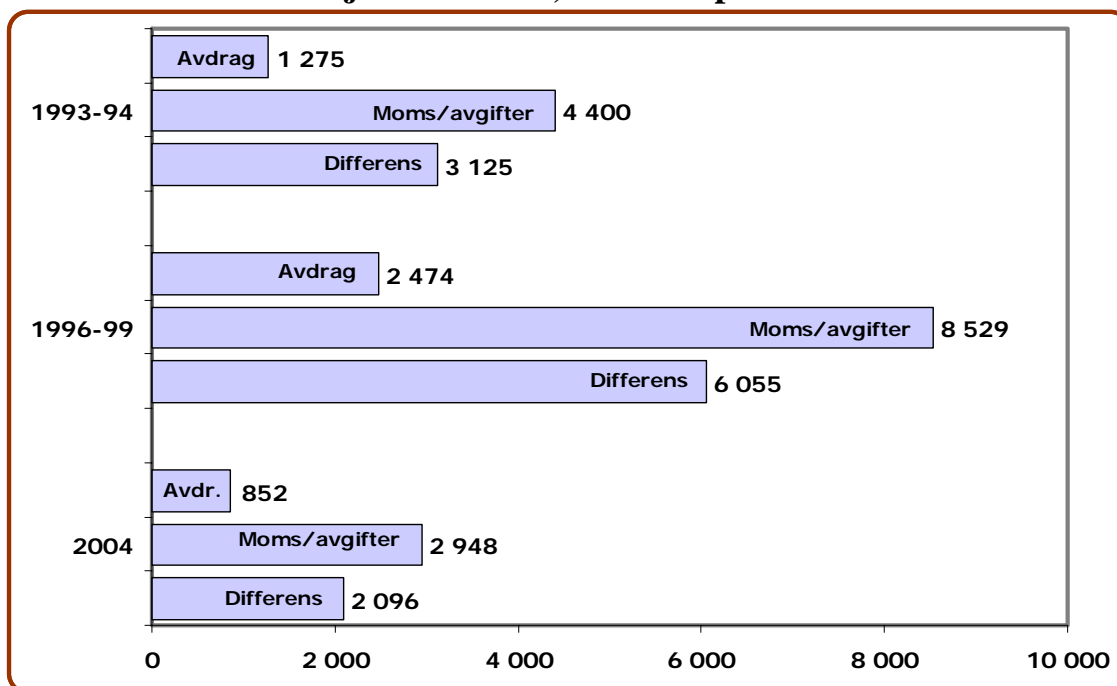
Totala inköp av tjänster i samband med ROT-avdrag, konsument Miljoner kronor, 2004 års prisnivå

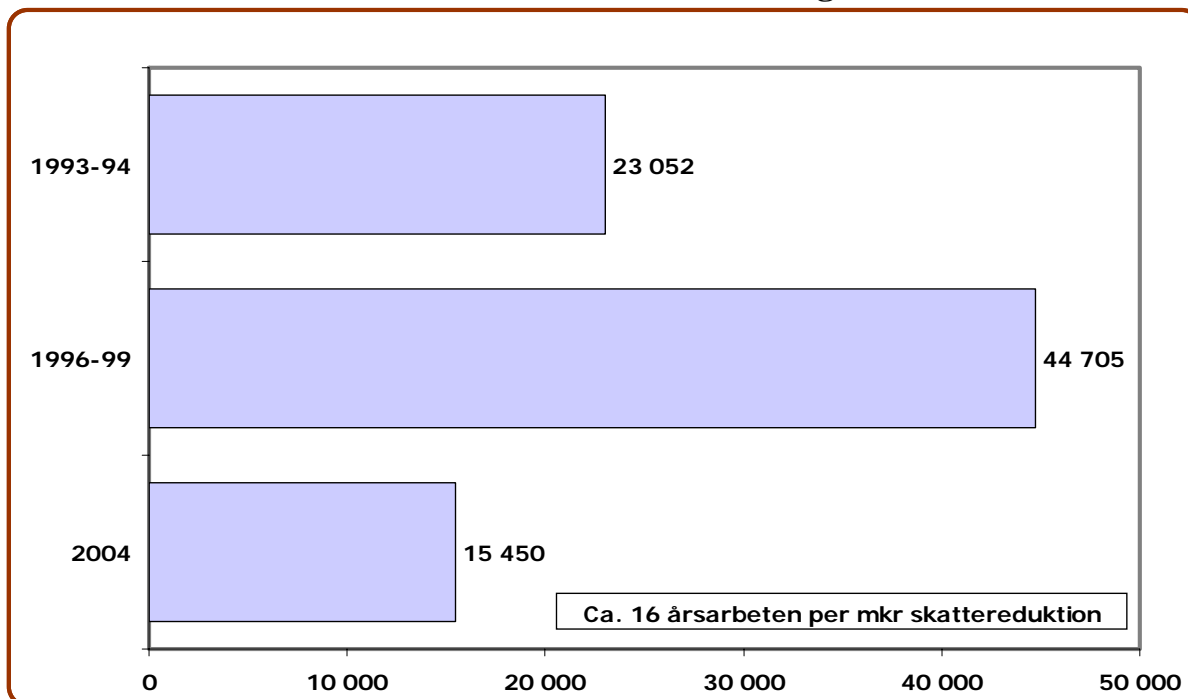
Genomsnittliga inköp av tjänster per år i samband med ROT-avdrag, konsument Miljoner kronor, 2004 års prisnivå

Statens kostnader och intäkter i samband med ROT-avdrag. Konsument Miljoner kronor, 2004 års prisnivå

Antal årsarbeten i samband med ROT-avdrag. Konsument

Till Nyhetschefen

Pressmeddelande 2006-01-24

Så blir svarta jobb vita

Högt skattetryck och svartarbete utgör några av de största problemen för byggbranschen. De sju arbetsgivarorganisationerna inom *Byggbranschen i samverkan* anser att det nya ID- och registreringsprojektet samt ett permanent ROT-avdrag kommer att minska problemen med svart arbetskraft.

– ID- och registreringsprojektet pågår inom *Byggbranschen i samverkan*, vilket innebär att arbetet nu bedrivs i ett betydligt större forum än tidigare, säger *Arne Jacobsson, VD för Målaremästarna*. Obligatorisk legitimation och närvaroregistrering på byggarbetsplatser tillhör de viktigaste åtgärderna för att komma till rätta med svartjobsproblematiken.

För att ID- och registreringssystemet ska kunna fungera i förhållande till underentreprenörerna tas nu systemet upp i ett nytt standardavtal. Närvaroredovisningssystemet hjälper i första hand till att motverka svartarbete på större arbetsplatser. Det ger även möjligheter för myndigheter att i efterhand granska byggarbetsplatser.

– Vi vill att byggherrarna ska ta ett större ansvar, vilket de kan göra i samband med nya ID- och registreringsregler, fortsätter Arne Jacobsson. Samma regler gäller för alla som finns på arbetsplatsen, både entreprenörer och leverantörer. Förutom att vi på ett effektivt sätt kan motverka svartarbete finns även en viktig säkerhetsaspekt; man vet säkert vilka personer som befunnit sig på arbetsplatsen ifall någonting, exempelvis en olycka, inträffar.

För att kunna genomföra legitimationsplikt och registrering på arbetsplatser rent praktiskt och föra ut systemet på marknaden, tas nu olika tekniska lösningar fram. Där spelar givetvis lagstiftningen in, exempelvis när det gäller elektronisk registrering.

Krav på legitimationsplikt och närvaroregistrering innebär bland annat följande:

- Alla på arbetsplatsen ska ha med sig körkort eller annat ID-kort och bära synlig namnbricka.
- Uppdragstagaren ska skriftligen föranmäla de anställda som har rätt att befinna sig på arbetsplatsen.
- General- eller totalentreprenören måste föra en närvaroförteckning.
- Uppdragsgivaren har rätt att avvisa personer som inte föranmälts eller saknar namnbricka eller legitimation.
- Närvaroförteckningen sparas i två år efter entreprenadtidens utgång och görs tillgänglig för myndighets granskning.
- Vitessanktion, 500 kr per gång och anställd, får den som inte bär namnbricka eller saknar legitimation.
- Entreprenören är skyldig att ta in bestämmelsen i avtal med underentreprenörer.

Också ROT-avdraget är ett effektivt sätt att motverka svartarbete inom byggsektorn. *Byggbranschen i samverkan* har tidigare visat att ROT-avdragen ger en vinst för alla aktörer – stat, arbetsgivare, arbetstagare och konsument. Det handlar om en överföring av ungefär två miljarder kronor om året till

den vita arbetsmarknaden. Detta innebär ökade intäkter på 850 miljoner kronor per år för staten. Denna intäktsökning räcker exempelvis till 9 500 höftledsoperationer, 2 100 lärare, förbättring av 21 mil väg eller 2 800 anställda inom hemtjänsten.

– ROT-avdraget är ett effektivt sätt att göra svarta jobb vita. Vita jobb är en vinst för hela samhället, bl.a. innebär det högre intäkter till staten. Vita jobb genererar på så vis möjlighet att exempelvis förbättra den offentliga servicen. Detta är en positiv effekt som inte nog kan betonas i debatten, säger *Björn Wellhagen, projektansvarig Byggbranschen i samverkan*.

Byggbranschen i samverkan ser de svartarbeten som uppdragas i branschen som mycket illavarslande och tar med det bestämdaste avstånd från dem. Det är väsentligt att attityden till svartarbete förändras i samhället på olika håll. ROT-avdraget är en morot till attitydförändring hos främst hushållen. Ett permanent och höjt ROT-avdrag skapar möjligheter för konsumenter att få råd att köpa byggtjänster utan att bryta mot lagen.

– *Byggbranschen i samverkan* vill visa på möjligheterna och fördelarna med ett höjt och permanent ROT-avdrag. Det är ett effektivt sätt att motverka svartarbete, samtidigt som det ger tryggare anställningsförhållanden, rättvisare konkurrensvillkor och ökade inkomster för staten. *Byggbranschen i samverkan* kommer under Nordbygg att ha ett upprop i frågan i form av en namninsamling, som sedan överlämnas till finansminister Pär Nuder. Vi hoppas att merparten av de förväntade 60 000 besökarna till mässan kommer att skriva på uppropet för ROT-avdraget, säger Björn Wellhagen.

– Förslagen om ROT-avdrag och registreringsrutiner är bra åtgärder för att intensifiera bekämpningen av den svarta arbetsmarknaden, säger *Jens Hoffmann, VD för stockholmsföretaget Dipart AB*. Styrkan i förslaget är att det arbetats fram i samförstånd med samtliga stora aktörer i byggbranschen. Förhoppningsvis kommer det framtida arbetet att leda till ett utökat beställansvar och att myndigheterna får möjlighet att göra oannonserade arbetsplatskontroller, på samma sätt som man framgångsrikt gör inom restaurangnäringen.

– Vi i Byggnads har alltid tyckt att det har varit bra med ROT-avdrag, men tidigare har det varit utifrån sysselsättningsaspekter, säger *Hans Tilly, ordförande i Byggnads*. Men nu ser vi ett nytt behov, nämligen att få ordning och reda i byggbranschen och att göra svarta jobb vita. Det som vi tycker är viktigt är att kollektivavtalen ska gälla och efterlevas. Ett sätt att få ordning och reda är att registrera vilka som finns på våra byggarbetsplatser.

För ytterligare information ring

Arne Jacobsson, Målaremästarna, 0705-80 80 80
Björn Wellhagen, Sveriges Byggindustrier, 0708-99 58 65
Jens Hoffmann, Dipart AB, 0707-32 22 32
Hans Tilly, Byggnads, 0708-99 58 65

Byggtreprenörer, elektriker, vvs-montörer, målare, plåtslagare, maskinentreprenörer och glasmästare - alla är vi med och påverkar den svenska infrastrukturen. Byggbranschen i samverkan representerar sju bransch- och arbetsgivarorganisationer som företräder 12 300 svenska företag med 129 000 anställda.

Elektriska Installatörsorganisationen EIO • Glasbranschföreningen • Maskinentreprenörerna • Målaremästarna
Plåtslageriernas Riksförbund • Sveriges Byggindustrier • VVS-Installatörerna
www.byggbranschenisamverkan.se

Bekämpa den svarta sektorn i bygg- och anläggningsbranschen

Förslag från arbetsgruppen mot svartarbete inom byggnadssektorn, 21 juni, 2005

Arbetsgruppen tillkom efter ett möte i Stockholm den 28 april 2005, som initierats av Lars Björkman, byggråd i dåvarande Byggnadsstyrelsen. Mötet resulterade i att en mindre arbetsgrupp fick uppdraget att utarbeta konkreta förslag mot "svartarbeten". Arbetsgruppen har genomfört arbetet under ledning av Alf Karlsson. Förslagen skall under sommaren 2005 överlämnas till beslutsfattare och till gruppmedlemmarnas respektive organisationer och nätverk.

I denna rapport redovisas förslag till åtgärder för att motverka svartarbeten inom bygg- och anläggningssektorn. Grunden till framgång med förslagen bygger på ett ökat engagemang och ett fördjupat samarbete mellan byggherrar, entreprenörer, fack och Skatteverket. För att göra en effektivare uppföljning och myndighetskontroll möjlig, består förslagen av ett antal åtgärder som var och en bidrar till helheten.

Förslagen

1. Beställarna skall ställa krav i handlingar att samtliga entreprenörer och underentreprenörer arbetar "vitt". Där skall även rätten till uppföljning på arbetsplatsen framgå. Sådan uppföljning kan ske tillsammans med Skatteverket. Kravet kan i första hand gälla offentliga byggherrar, övriga rekommenderas att införa motsvarande i sina upphandlingsrutiner. Exempel från Locum, se bilaga.
2. För att möjliggöra kontroll skall alla personer som uppehåller sig på arbetsplatsen bära väl synliga ID-brickor med foto, namn och företagsnamn. Detta skall även gälla arbetskraft från uthyrningsföretag.
3. På samtliga arbetsplatser skall införas krav på förteckning över alla som uppehåller sig på arbetsplatsen, med uppgift om namn, personnummer och arbetsgivare. Förteckningarna skall sparas under projekttiden. Vid anfordran skall dessa förteckningar redovisas för Skatteverket.
4. Skatteverket skall åläggas att hålla ett register, med offentliga skatteuppgifter tillgängligt via Internet för beställare.
5. Skatteverket skall ges rätt till oanmälda arbetsplatsbesök för kontroll av "svarta arbeten".
6. I avvaktan på att övriga förslag genomförs, föreslås fortsatt previsionsverksamhet, en förebyggande information och ett effektivt sätt att fördjupa samarbetet på det lokala planet. Skatteverket bör regionalt avdela resurser som kan tillhandahålla uppgifter för byggbranschen.
7. Förläng ROT-avdraget i avvaktan på att övriga förslag blir verksamma. För att kraftigare markera att det omfattande "svartarbetet" inom privatmarknaden inte längre accepteras, bör avdraget höjas till 50 %. Anpassat till rådande konjunktur kan därefter en procentreglering ske.
8. Inför omvänd skattskyldighet för moms. Mervärdesskatten bör också redovisas i skattedeklaration i en månadsredovisning eller kvartalsredovisning vid mindre omsättning i verksamheten
9. Skärp de personliga kraven för F-skatt.
10. Vidta åtgärder mot "målvakter" i fåmansbolag.
11. Se över lagen om uthyrning av arbetskraft.

Arbetsgruppen

Denna rapport är gemensamt utarbetad av:

Anders	Bäckström	Byggnads	anders.backstrom@byggnads.se
John	Fredlund	Locum	john.fredlund@locum.se
Jens	Hoffmann	Dipart AB	jens@dipart.se
Alf	Karlsson	Affe i Södertälje	info@affe.se
Åke	Rådberg	Sveriges Byggindustrier	ake.radberg@bygg.org
Magnus	Söderkvist	Skatteverket	magnus.soderkvist@skatteverket.se

Anders Bäckström

John Fredlund

Jens Hoffman

Alf Karlsson

Åke Rådberg

Magnus Söderkvist

Bilaga

I Locums AF-del står:

AFC.112 Uppföljning av avtalet

Beställaren genomför, i den omfattning som det bedöms vara erforderligt, kontroller av entreprenören samt av denne anlitate leverantörer under löpande avtalstid. Kontrollerna avser bland annat fullgörande av skyldigheter avseende redovisning och betalning av skatt/avgifter samt kontroller av att erlagda skatter/avgifter korresponderar mot de inom ramen för avtalet av entreprenören/leverantören avdelade bemanningen.

AFC.333 Anställda

Länsarbetsnämndens föreskrifter och krav på B kommer att överföras på GE.

GE är skyldig att upprätthålla och vidmakthålla en förteckning över vem/vilka som får uppehålla sig på arbetsplatsen och utföra arbete. Förteckningen skall alltid finnas tillgänglig hos GE på arbetsplatsen för kontroll av beställare och/eller myndighet.

Förteckningen skall alltid minst innehålla följande uppgifter:

För hos GE och UEs anställd personal – personnummer och namn samt arbetsgivare med organisationsnummer.

Förteckningen skall under två år efter entreprenadtiden utgång förvaras hos GE och hållas tillgänglig för granskning av beställare och myndighet.

Alla personer som uppehåller sig på arbetsplatsen skall bära väl synliga brickor med namn och företagsnamn samt, om brickan inte innefattar giltig legitimation, ha sådan tillgänglig (t.ex. i form av körkort eller id-kort).

Om det vid kontroll påträffas i entreprenaden sysselsatt person utan namnbricka och/eller identitetshandlingar, skall GE omgående styrka personens identitet samt att dennes arbetsgivare i övrigt uppfyllt sina åtagande vad gäller anställda.

B eller av denne utsedd representant äger rätt att utföra kontroll på arbetsplatsen.

Bryter GE mot sitt åtagande skall han utge vite till B om xxxx kronor för varje kontrolltillfälle.